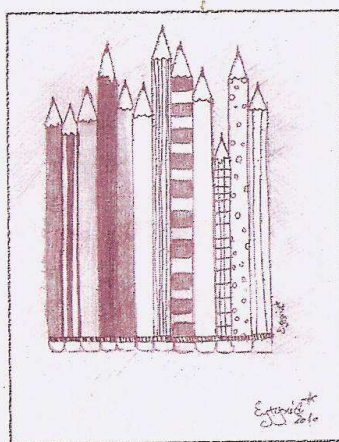

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

20

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β' • ΑΝΟΙΞΗ 2010 • ΤΕΥΧΟΣ 20 • ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Δελμούζου 1, 54631 Θεσσαλονίκη

Συντακτική Επιτροπή
ANNA ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΛΙΝΗΣ,
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑ, ΑΓΓΕΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ,
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΑΧΑΙΡΑ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΟΥΛΟΣ,
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

Συντονιστής
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΛΙΝΗΣ

Επιμέλεια Έκδοσης
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΛΛΙΝΗΣ

Επόπτρια του Π.Σ.Π.Θ.
ΖΩΗ ΠΑΠΑΝΑΟΥΜ

Διευθυντής του Π.Σ.Π.Θ.
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΟΓΛΟΥ

Τα κείμενα αποστέλλονται εις διπλούν, δακτυλογραφημένα μόνο από τη μία όψη, και σε δισκέτα ή δίσκο. Η έκτασή τους να μην υπερβαίνει τις 15 με 20 σελίδες. Παρακαλούμε οι παραπομπές να είναι υποσελίδες και να τηρείται ο τύπος των παραπομπών του παρόντος τεύχους.

Η έγκριση ή μη της δημοσίευσης των κειμένων θα γνωστοποιείται στους ενδιαφερόμενους μέσα σε τρεις μήνες.

Η Συντακτική Επιτροπή έχει την ευθύνη της επιλογής των κειμένων και του χρόνου δημοσίευσής των.

Κείμενα δημοσιευμένα ή όχι δεν επιστρέφονται.

Το περιεχόμενο των κειμένων αφορά αποκλειστικά τους συγγραφείς τους.

Τα Χρονικά δεν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα και εκδίδονται με την οικονομική ενίσχυση του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων του Π.Σ.Π.Θ.

Διορθώσεις: Βασιλική Νεοφωτίστου

Πληροφορίες - Αλληλογραφία: Γ. Καλλίνης, Πειραματικό Σχολείο Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Δελμούζου 1, 54631 Θεσσαλονίκη, τηλ. 277.809, ηλεκτ. διεύθυνση: mail@lyk-aei-thess.thess.sch.gr

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Θεσσαλονίκη 2010

Περίοδος Β', τεύχος 20

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΣΕΒΙΑ ΧΑΣΑΠΗ-ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ	
Η θεατρική δραστηριότητα του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	3
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΜΑΙΔΟΥ	
Δημήτριος Καλαμπακίδης. Ένας πρωτοπόρος δάσκαλος από το Μελένικο	27
ΕΛΕΝΗ ΝΙΚΟΛΙΔΑΚΗ	
Θουκυδίδου <i>Ίστορίαι</i> 6.30. Ένα ιστορικό κείμενο με λογοτεχνική-δραματική σημασία	33
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΜΑΡΚΟΜΙΧΕΛΑΚΗ	
Διδάσκοντας μια ποιητική συλλογή στο μάθημα των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. <i>Σπασμένα αγάλματα και Πικροβότανα</i> του Γιώργη Μανουσάκη	40
ΛΙΑΝΑ ΚΑΛΟΚΥΡΗ	
Ζωρζ Σαρή, <i>Νινέτ</i> . Από το απόσπασμα του σχολικού βιβλίου στη διδασκαλία ολόκληρου του μυθιστορήματος στην τάξη και στην τηλε-συνέντευξη με τη συγγραφέα	49
ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΓΕΩΡΓΑΣΑΚΗ, ΕΛΕΝΗ ΚΡΗΤΙΚΟΥ, ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΒΑΛΙΑΝΟΣ	
Διδάσκοντας Βιολογία στην Ελλάδα. Μια γενική επισκόπηση	81
ΟΘΩΝΑΣ ΜΠΟΥΡΑΝΤΑΣ	
Το εκπαιδευτικό λογισμικό στη γλωσσική εκπαίδευση. Αξιολόγηση και ανάλυση του δικτυακού τόπου «Λογότοπος» για την υποστήριξη της διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος της Α' τάξης του Γυμνασίου	88
ΕΛΛΗ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ	
Μέμο: Ένα παιχνίδι αυτοαξιολόγησης στο πλαίσιο της διδασκαλίας της γερμανικής γλώσσας	107

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ

Αξιοποιώντας τον αναδυόμενο γραμματισμό. Μια διδακτική
πρόταση για το μάθημα της Γλώσσας στην Α΄ Δημοτικού 113

ΣΟΦΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας στην Εκπαί-
δευση. Εισαγωγή των ΤΠΕ στη διδασκαλία· ένα πολιτισμικό
πρόβλημα 119

Βιβλιοπαρουσίαση

Από την Άννα Αγγελοπούλου 131

Σχολική Ζωή 137

ΛΙΑΝΑ ΚΑΛΟΚΥΡΗ
ΖΩΡΖ ΣΑΡΗ, *NINET*.
ΑΠΟ ΤΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΟΥ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΗΛΕ-ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

*Αφιερώνεται στη Ζωρζ Σαρή,
για την υψηλή συγκίνηση που μας πρόσφερε,
για το όραμα που δεν αφήνει να χαθεί...*

Για το φιλόλογο που αγαπά ιδιαίτερα τη λογοτεχνία, η διδασκαλία των «Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» είναι μια πρόκληση για μετατροπή «της επιβεβλημένης διδακτικής ώρας σε έμπνευση και δημιουργία».¹

Οι εναλλακτικοί τρόποι διδακτικής, με αξιοποίηση σύγχρονων εργαλείων λογοτεχνικής ανάλυσης και παράλληλα σύγχρονων, πρωτότυπων τεχνικών και πρακτικών διδασκαλίας, μπορούν να ανανεώσουν το ενδιαφέρον «διδασκόντων» και «διδασκομένων» για το «μάθημα» και να προσφέρουν τα οφέλη μιας βιωματικής προσέγγισης της λογοτεχνίας, που οδηγεί «στην απόλαυση του κειμένου».²

Η διδακτική πρόκληση, μάλιστα, είναι μεγάλη, όταν πρόκειται για μαθητές Α' Γυμνασίου, που δε διαθέτουν εμπειρία από συστηματική, «βαθύτερη ανάλυση» λογοτεχνικού κειμένου στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και που αρκετοί από αυτούς δεν έχουν διαβάσει ολόκληρο λογοτεχνικό έργο μόνοι τους ή γενικότερα δεν έχουν ανακαλύψει τη «μαγεία της λογοτεχνίας», ενώ παράλληλα βρίσκονται, από άποψη ηλικίας, σε ένα σταυροδρόμι επιλογών κρίσιμων για τη διαμόρφωση ενδιαφερόντων και προσωπικότητας.

Στο πλαίσιο μιας τέτοιας προβληματικής, η διδακτική επιλογή να μελε-

1. Πα ανάλογη «διδακτική αντίληψη» βλέπε Νικόλαος Βαλκάνος-Γεώργιος Βοζίκας-Δημήτριος Κουτσούγερας, *Οδηγός Πολιτιστικών Εκδηλώσεων. Α', Β', Γ', Γυμνασίου*, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2006, σ. 26.

2. Ρολάν Μπαρτ, *Η απόλαυση του κειμένου*, μτφρ. Πάννης Κρητικός-Φούλα Χατζηδάκη, Αθήνα, Κέδρος-Ράππα, 2008 (1^η έκδοση, στη γαλλική γλώσσα: 1973). Θυμόμαστε εδώ το (γνωστό) αίτημα του Ρολάν Μπαρτ για το δικαίωμα του αναγνώστη να απολαμβάνει το κείμενο. Οι προτάσεις του συγγραφέα έχουν ορισμένο ενδιαφέρον για το φιλόλογο που αναζητεί τρόπους να κινηήσει το ενδιαφέρον των νέων για τη λογοτεχνία, υπερβαίνοντας τον αρνητισμό τους για το «διδασκισμό» και τον «εξαναγκασμό του σχολικού καθηκοντος».

τήσουμε και να επεξεργαστούμε στην Α' τάξη Γυμνασίου ένα ολόκληρο λογοτεχνικό έργο, και μάλιστα ένα μυθιστόρημα, συνδυάζοντας και άλλες δράσεις «γνωριμίας με το συγγραφέα και το έργο του» υπηρετεί «στρατηγικό σκοπό»: να αγαπήσουν και να εκτιμήσουν οι μαθητές μας τη λογοτεχνία, να μυηθούν στην «ανακάλυψη» και την απόλαυσή της και να γίνουν «φιλοναγνώστες» της! Την εφαρμογή αυτής της διδακτικής πρότασής μου θα επιχειρήσω να παρουσιάσω στη συνέχεια. Πρόκειται για μια ιδιαίτερη βιωματική εμπειρία που μοιραστήκαμε με τους μαθητές μου των τμημάτων Α3 και Α4 της Α' τάξης του Πειραματικού Γυμνασίου Ηρακλείου, στη διάρκεια του σχολικού έτους 2008-09.³

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

Η επιλογή ενός λογοτεχνικού έργου, του οποίου απόσπασμα περιλαμβάνεται στο βιβλίο των «Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» της αντίστοιχης τάξης, έχει πολλά πλεονεκτήματα. Το έργο ανταποκρίνεται –κατά τεκμήριο, τουλάχιστον– στις αντιληπτικές ικανότητες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών της τάξης αυτής. Καθώς διδακτικά συνδυάζεται με το απόσπασμα του σχολικού βιβλίου, αναβαθμίζει το ενδιαφέρον και την εκτίμηση το μαθητών για το βιβλίο και το «μάθημα» της Λογοτεχνίας και παράλληλα αναδεικνύει τη σύνδεση των «Κειμένων» ως μαθήματος με τη λογοτεχνία γενικότερα ως τέχνη, ως προσωπικό ενδιαφέρον προς ανίχνευση και εκτός μαθήματος, μετά την ολοκλήρωσή του. Επιπλέον, η διδασκαλία αποσπάσματος - ολόκληρου λογοτεχνικού κειμένου ανταποκρίνεται σε μια ολιστική διδακτική θεωρία (από το μέρος στο όλο και από το όλο στο μέρος), που αντιστρατεύεται την αποσπασματική, μηχανιστική, χωρίς εμβάθυνση και χωρίς προεκτάσεις μάθηση. Η αντιμετώπιση των υπόλοιπων «αποσπασμάτων» του σχολικού εγχειριδίου δεν είναι πια η ίδια μετά την αναλυτική και συνολική ερμηνευτική-αισθητική επεξεργασία ενός ολόκληρου λογοτεχνικού έργου. Κι ακόμη, ο διδακτικός χρόνος που αφιερώνεται για το απόσπασμα του σχολικού βιβλίου αφορά και τυπικά σε «διδασκτέα ύλη», συνδυάζοντας για το διδάσκοντα... «το τερπνόν μετά του ωφελίμου».

Στην περίπτωση μας, η επιλογή του μυθιστορήματος *Νινέτ* (1993) της Ζωρζ Σαρή, με αφορμή το ομότιτλο απόσπασμα που περιλαμβάνεται στο βιβλίο των «Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας» της Α' Γυμνασίου (2006), στηρίχτηκε και στο κριτήριο της προτίμησης των μαθητών, όπως αυτή εκδηλώθηκε στην αρχή του σχολικού έτους, κατά την «πρώτη γνωριμία με το βι-

3. Σημειώνουμε ότι στο τμήμα Α3 φοιτούσαν 23 μαθητές/-τριες και στο Α4 24 μαθητές/-τριες.

βλίο». Μετά, δηλαδή, τη γνωριμία στην τάξη με τη δομή (θεματικές ενότητες, βάσει των οποίων αναδεικνύουμε τη διαθεματική σχέση «λογοτεχνίας - θεμάτων ζωής») και τα περιεχόμενα του βιβλίου (συγγραφείς - κείμενα), οι μαθητές ενθαρρύνθηκαν να διαβάσουν από αυτό, στο σπίτι, όποιο κείμενο, πεζό ή ποιητικό, τους κινούσε το ενδιαφέρον και τους άρεσε, και να το παρουσιάσουν σύντομα στην τάξη, την επόμενη διδακτική ώρα. Πρώτο σε προτιμήσεις, αυθόρμητα, και μάλιστα και στα δυο τμήματα, ήταν το απόσπασμα από τη *Νινέτ*, γεγονός που υπέβαλε την ανάγκη –τουλάχιστον– να το συμπεριλάβουμε στην «ύλη» του έτους. Στο κλίμα αυτό, η πρόταση της διδάσκουσας «να διαβάσουμε στο σπίτι όλοι/όλες και να μελετήσουμε έπειτα στην τάξη ολόκληρο το μυθιστόρημα *Νινέτ*» έγινε κατ' αρχήν δεκτή με ενδιαφέρον – για πολλούς με ενθουσιασμό, για ορισμένους με συγκρατημένη αλλά θετική στάση.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΧΡΟΝΟΥ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΜΨΥΧΩΣΗ

Είναι πολύ βασικό αμέσως με την «ανάθεση έργου» να προσδιοριστεί στους μαθητές και ο χρόνος, το περιθώριο για ανάγνωση στο σπίτι και σύνταξη μιας πρώτης νοηματικής περίληψης με προσωπικά τους σχόλια/κρίσεις στο τέλος. Τρεις εβδομάδες έως ένας μήνας (με έμφαση σε εβδομαδιαίο χρονοδιάγραμμα και αξιοποίηση ιδιαίτερα των σαββατοκύριακων ως προσωπικού χρόνου για ενασχόληση με ενδιαφέροντα) είναι αρκετός για να προμηθευτούν όλοι το βιβλίο, να το διαβάσουν και να γράψουν συνοπτικά «νόημα και πρώτες εντυπώσεις» τους, ιδιαίτερα όταν η «ανάληψη έργου» γίνεται στην αρχή του σχολικού έτους, με αφόρμηση την «πρώτη γνωριμία με το βιβλίο», όταν ακόμη δεν έχουν δεσμευτεί οι μαθητές με άλλα εξωσχολικά αντικείμενα ή σχολικά καθήκοντα (π.χ. διαγωνίσματα τριμήνου). Μάλιστα, η ξεκούραση από τις καλοκαιρινές διακοπές, η ατμόσφαιρα της νέας χρονιάς που ξεκινά, και ειδικότερα για τους μαθητές της Α' Γυμνασίου η μετάβαση σε άλλη βαθμίδα εκπαίδευσης, οπότε η μύηση στο νέο είναι αναμενόμενη, αποτελούν παραμέτρους που ενισχύουν την επιλογή να οργανώσουμε την «ανάθεση ανάγνωσης του μυθιστορήματος στο σπίτι» στην αρχή του έτους.

Το καθορισμένο χρονοδιάγραμμα και η συγκεκριμένη εργασία λειτουργούν οργανωτικά για μαθητές, που λόγω ηλικίας δεν έχουν μάθει να μελετούν χωρίς καθημερινό έλεγχο από το σχολείο και να προετοιμάζουν μια εργασία «εξερευνώντας» μόνοι τους «αδίδακτο κείμενο». Κι ωστόσο, η ίδια η γοητεία της λογοτεχνίας, σε συνδυασμό με τη δική μας παρότρυνση ως «συνοδοιπόρων» στη διαδικασία ανίχνευσης του καινούριου, αποδεδειγμένα λειτουργούν στην πράξη.

Κλειδί για την πραγμάτωση του «εγχειρήματος» αποδεικνύεται και πάλι η εμπύχωση, η υποκίνηση, η διαρκής, σε κάθε «ευκαιρία», αυθόρμητη ή σκόπιμη, υπόμνηση της ανάγνωσης του βιβλίου στο σπίτι, προκειμένου «να είμαστε όλοι έτοιμοι, όταν θα αρχίσουμε να το μελετάμε στην τάξη». Μια ερώτηση προς τους μαθητές για το «πού έχει φτάσει καθένας στην ανάγνωση», για τις «πρώτες εντυπώσεις», για το «αν είναι ενδιαφέρουσα η διαδικασία της παράλληλης κι ως τώρα μοναχικής προετοιμασίας-ανάγνωσης», για το «αν συναντώνται να διαβάσουν μαζί ή αν ανταλλάσσουν σχόλια μεταξύ τους σχετικά με το βιβλίο», θα λέγαμε ότι αναθερμαίνει το ενδιαφέρον, καλλιεργεί «ατμόσφαιρα προετοιμασίας για κάτι σημαντικό» και λειτουργεί σα διαρκής υπόμνηση και ενθάρρυνση, ιδιαίτερα για τους μαθητές που δεν έχουν ως τότε αναπτύξει δεσμούς με τη λογοτεχνία ή και αφοσίωση σε μαθητικές δραστηριότητες. Ο τόνος μιας χαρούμενης δουλειάς, μιας έκπληξης που έρχεται, μιας πρωτότυπης, ενδιαφέρουσας εμπειρίας που ετοιμάζεται, με άλλα λόγια, το ύφος μιας γιορτινής προετοιμασίας λειτουργεί καταλυτικά για τους μαθητές, παρασύροντας στο ζήλο της ανάγνωσης και της φιλότιμης συμμετοχής στην ομάδα (που... ξεκινά με ατομική προθέρμανση) ακόμη και εκείνους που συνήθως μένουν στο περιθώριο των προσπαθειών.

Στην ίδια κατεύθυνση της υποκίνησης λειτουργούν και οι προσωπικές συζητήσεις, στα διαλείμματα και σε κάθε ευκαιρία εξωδιδασκτικού χρόνου, με τους μαθητές που δείχνουν στην πορεία να μένουν πίσω ή γενικότερα εμφανίζουν αρνητισμό στο να ξεκινήσουν ή να συνεχίσουν την ανάγνωση του μυθιστορήματος, παρά την αρχική γενική συμφωνία («συμβόλαιο» ανάληψης έργου) στην τάξη. Η εξατομίκευση του ενδιαφέροντος και η «αναγνώριση του προσώπου» του μαθητή λειτουργούν σαν αληθινά, καθημερινά θαύματα, που αλλάζουν τη στάση των μαθητών προς τη λογοτεχνία αλλά και το σχολείο γενικότερα.

Παράλληλα, η επίλυση πρακτικών προβλημάτων με τη βοήθεια του διδάσκοντα, όπως η προμήθεια του βιβλίου ή η συζήτηση που συμβάλλει στην κατανόηση βασικών για το μαθητή δυσνόητων σημείων, αποτελούν μέρος της όλης προετοιμασίας, με εγρήγορση του διδάσκοντα για... συστηματική αξιοποίηση των στενών περιθωρίων του εξωδιδασκτικού χρόνου (αξιοποίηση διαλειμμάτων, ημερών με εκδηλώσεις ή επισκέψεις, οπότε μπορεί να βρεθεί έστω λίγος χρόνος για συζήτηση εκτός μαθήματος, κ.ά.).

Η φάση της προετοιμασίας, της εμπύχωσης, είναι τόσο σημαντική, όσο κι η αλήθεια ότι «η αρχή είναι το ήμισυ του παντός». Τα οφέλη της εμπύχωσης αυτής, και μάλιστα στην αρχή της σχολικής χρονιάς, υπερβαίνουν κατά πολύ την ανάγνωση ενός βιβλίου, την εκπλήρωση μιας μαθητικής «υποχρέωσης»: σφυρηλατούν δεσμούς δασκάλου - μαθητή ως συνοδοιπόρων στην ανακάλυψη της τέχνης και αναβαθμίζοντας την αυτοεκτίμηση του μαθητή

αναβαθμίζουν την επίδοσή του στο μάθημά και τη γενικότερη στάση του προς το σχολείο. Αν αφήσουμε «εν υπνώσει» το χρονικό διάστημα προετοιμασίας, δεν θα πρέπει να παραπονεθούμε ως διδάσκοντες «για την αδιαφορία των μαθητών και γενικότερα των σύγχρονων νέων για τη λογοτεχνία».

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΚΑΙ «ΠΑΡΑΛΛΗΛΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ»: ΕΝΤΑΞΗ ΣΕ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ PROJECT

Το χρονικό διάστημα που ορίζεται για την ανάγνωση του μυθιστορήματος και την περιληπτική απόδοση του νοήματος έως την έναρξη της ανάλυσης στην τάξη επιδέχεται πολλαπλή... αξιοποίηση.

Στη δική μας «μελέτη περίπτωσης», με αφορμή το απόσπασμα του μυθιστορήματος στο σχολικό βιβλίο, σε συνεργασία με τους μαθητές των τμημάτων Α3 και Α4 και αξιοποιώντας τις ιδιαίτερες προτιμήσεις και ικανότητές τους για δραστηριότητες, οργανώσαμε σε κάθε τμήμα «ομάδες δραστηριοτήτων (ομάδες εργασίας)» εντάσσοντας την ενασχόληση με το μυθιστόρημα στο ευρύτερο πλαίσιο ενός Διαθεματικού Project (Σχεδίου Εργασίας για διαθεματική δραστηριότητα [με τη μέθοδο project]),⁴ με θέμα «Γνωριμία με τη συγγραφέα Ζωρζ Σαρή».⁵ Οι μαθητές επέλεξαν ανάμεσα σε διάφορες δράσεις:

Μια εταιρική ομάδα, σε κάθε τμήμα, ανέλαβε την ψηφιακή σύνθεση (σε πρόγραμμα PowerPoint) του μυθιστορήματος *Νινέτ*, προκειμένου να την παρουσιάσουν στην τάξη, κατά την ανασύνθεση της επεξεργασίας του. Το αποτέλεσμα υπερέβη τις προσδοκίες, στην περίπτωση της εταιρικής ομάδας (δύο μαθητριών) του Α3: η ομάδα αυτή αξιοποίησε με δική της πρωτοβουλία το φωτογραφικό υλικό στο τέλος του μυθιστορήματος⁶ και συνδυάζο-

4. Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΔΕΠΠΣ, ΑΠΣ, ΦΕΚ 303/13-3-03), έχει εισαχθεί στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση (με εφαρμογή από το σχολικό έτος 2006-07) η διαθεματική προσέγγιση της σχολικής γνώσης (ΥΠΕΠΘ-ΠΙ, *Επιμόρφωση στελεχών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και εκπαιδευτικών στο ΔΕΠΠΣ, τα ΑΠΣ και το νέο διδακτικό υλικό του Γυμνασίου*, Αθήνα, Επτάλοφος, 2006, εισαγωγή) και προβλέπεται η εκπόνηση διαθεματικών-δημιουργικών εργασιών και ενός Διαθεματικού Project με εργασίες ομάδων. Για τη Λογοτεχνία του Γυμνασίου βλ., για παράδειγμα, προτεινόμενο Σχέδιο εργασίας, ό.π., σ. 67-68.

5. Διευκρινίζουμε ότι το θέμα του Διαθεματικού Project ήταν το ίδιο και για τα δύο τμήματα (Α3, Α4), όπως ίδια ήταν και τα «είδη» των δράσεων με τις οποίες ασχολήθηκαν σε κάθε τμήμα οι μαθητές (π.χ. ψηφιακές συνθέσεις, εικαστικές δημιουργίες, μελέτη βιβλίων). Κάθε τμήμα διατηρούσε την «αυτονομία» του, παρουσιάζοντας τις δράσεις στη δική του ολομέλεια, κατά τις δικές του, χωριστές, διδακτικές ώρες. Ωστόσο, όπως θα δούμε στη συνέχεια, το «θέμα της γνωριμίας με τη Ζωρζ Σαρή», έφερε, καθώς εξελίχθηκε, τα δύο τμήματα σε «κοινή δράση-εκδήλωση». Έτσι, εκτός των άλλων, το Project πρόσφερε και διατμηματική επικοινωνία και συνεργασία.

6. Ζωρζ Σαρή, *Νινέτ*, Αθήνα, Πατάκης, 1993 (25^η εκτύπωση, Νοέμβριος 2007, σσ. 264-279).

ντας στοιχεία της «ιστορίας» ανέδειξε με ερευνητικό ζήλο (και «εισηγήθηκε») όχι απλώς την προφανή βιοματική σχέση της συγγραφέως με τα πρόσωπα και τα γεγονότα στο έργο της αλλά την ταύτισή της με την αδερφή της ηρωίδας Νινέτ, τη Ζωή.⁷

Μια άλλη εταιρική ομάδα, σε κάθε τμήμα, ανέλαβε την ψηφιακή σύνθεση ενός βιογραφικού της συγγραφέως, στο οποίο επίσης θα παρουσιάζαν τη συνολική εργογραφία της και με εικόνες των εξωφύλλων. Η δράση αυτή παρουσιάστηκε επίσης στο πλαίσιο της ανασύνθεσης του μυθιστορήματος, ενώ ήδη όλοι οι μαθητές είχαν διαβάσει για τη ζωή και το έργο της συγγραφέως (διανομή φωτοτυπιών από τη διδάσκουσα ή/και πρόσθετα στοιχεία από έρευνα μαθητών).

Επίσης, μαθητές/-τριες, σε κάθε τμήμα, αποτέλεσαν την ομάδα «Ζωντανά Βιβλία». Ανέλαβαν δηλαδή να παρουσιάσουν στην τάξη, μετά την ολοκλήρωση της μελέτης του μυθιστορήματος *Νινέτ*, ένα άλλο μυθιστόρημα της συγγραφέως, που οι ίδιοι προτίμησαν να διαβάσουν για πρώτη φορά ή είχαν ήδη διαβάσει και θα το ξαναδιάβαζαν τώρα ως «κριτικοί αναγνώστες». Βασικός στόχος της δράσης αυτής ήταν να εξοικειωθούν οι μαθητές είτε ως αναγνώστες είτε ως ακροατές και με άλλα έργα της Ζωρζ Σαρή και να αναδειχθούν μέσα από διαφορετικά έργα της το εύρος της θεματικής της και οι τρόποι γραφής της. Να ανιχνεύσουν, δηλαδή, οι μαθητές, με την ανάγνωση, την έρευνα, τη συζήτηση στην τάξη, τη «συγγραφική φυσιογνωμία» της Ζωρζ Σαρή, κατακτώντας ένα ακόμη βήμα στη γνωριμία τους με τη λογοτεχνία. Η δραστηριότητα αυτή θα ολοκληρωνόταν για τους κριτικούς αναγνώστες με την τελική συγγραφή ενός κειμένου, όπου θα παρουσιάζαν το έργο που διάβασαν και τα σχόλιά τους (από τη λογοτεχνία στη γραφή «κριτικής βιβλιοπαρουσίασης»).

Υπό την προοπτική μιας διαθεματικής προσέγγισης, όπου δίνεται έμφαση στη συσχέτιση της λογοτεχνίας «με άλλους τρόπους αναπαράστασης»,⁸ μια ακόμη δραστηριότητα αποτέλεσαν οι εικαστικές δημιουργίες μαθητών (ζωγραφική, σύνθεση πινάκων με «συνεικόνες» κατά την ορολογία του Ελύτη, δηλαδή κολάζ).

Επιπλέον, μια ομάδα μαθητών ανέλαβε τη δραματοποιημένη ανάγνωση χαρακτηριστικών αποσπασμάτων του μυθιστορήματος, και μάλιστα του αποσπάσματος του σχολικού βιβλίου, μοιραζόμενη ρόλους-φωνές ηρώων

7. Στο θέμα αυτό θα αναφερθούμε και στην εξέλιξη των δράσεων «γνωριμίας με τη Ζωρζ Σαρή». Σημειώνουμε εδώ, ότι στο τμήμα Α4 οι μαθητές «ανακάλυψαν» στην τάξη την «ταυτότητα» συγγραφέως-ηρωίδας Ζωής του μυθιστορήματος, κατά την ανασύνθεση της ανάλυσής του, με σχετικές ερωτήσεις της διδάσκουσας (αξιοποίηση στοιχείων υπόθεσης και βιογραφικοί συγγραφέως).

8. ΥΠΕΠΘ-ΠΙ, ό.π., σ. 64.

και αφηγητή. Στη διδακτική πράξη, η δραματοποιημένη ανάγνωση βοηθά ιδιαίτερα όχι μόνο στην πρόσληψη του θέματος με ενδιαφέρον από τους μαθητές-ακροατές αλλά και στην ανάδειξη αφηγηματικών τεχνικών όπως του ελεύθερου πλάγιου λόγου, που με άνεση προσέγγισαν οι μαθητές, όπως παρακάτω θα δούμε.

Οι «δοκιμές» δραματοποιημένης ανάγνωσης έγιναν σε εξωδιδακτικό χρόνο, όπως και γενικά η συνεργασία με τους μαθητές που είχαν αναλάβει τις παραπάνω αναφερόμενες εργασίες (γραφτές, ψηφιακές, εικαστικές).

**ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ «ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ -
ΠΑΡΑΛΛΗΛΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ»
ΣΤΟ ΑΡΧΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ «ΑΝΑΘΕΣΗΣ ΕΡΓΟΥ»: ΣΚΕΠΤΙΚΟ, ΣΤΟΧΟΙ**

Έκρινα σκόπιμο να οργανώσουμε με τους μαθητές αυτές τις δραστηριότητες στο αρχικό στάδιο της ανάγνωσης του μυθιστορήματος για τους ακόλουθους λόγους: πρώτον, προκειμένου να δοθεί ο απαραίτητος χρόνος για εκπόνηση αλλά και συνεργασία μαθητών-καθηγήτριας (ως συντονίστριας-εμπυχώτριας-βοηθού), ώστε να παρουσιαστούν οι εργασίες στην τάξη κατά την ανασύνθεση της «γνωριμίας με το μυθιστόρημα και το απόσπασμα». Επίσης, για να κινητοποιηθεί η τάξη σαν κυψέλη, συνδυάζοντας την ανάγνωση του μυθιστορήματος και τη σύνταξη ενός πρώτου νοήματος (κατά βάση ατομική δραστηριότητα, εκτός περιπτώσεων, εκούσιων συνεργασιών) με άλλες δραστηριότητες, που θα συνδήλωναν την έκταση και συνάκολουθα τη σπουδαιότητα του «έργου μας» και θα υποδαύλιζαν το ενδιαφέρον και τη φιλοτιμία για την ολοκλήρωση της ανάγνωσης του μυθιστορήματος στο σπίτι.

Επιπλέον, οι παραπάνω δραστηριότητες οργανώθηκαν με στόχο να λειτουργήσουν, κατά προέκταση, ως νέο ερέθισμα για περαιτέρω γνωριμία με το έργο της συγγραφέως. Αν ωρίμαζαν πράγματι οι καρποί του έργου τους, οι μαθητές θα ανέπτυσαν οι ίδιοι πρωτοβουλία και θα εκδήλωναν ενδιαφέρον να συνεχίσουμε «τη γνωριμία με τη Ζωρζ Σαρή» (π.χ. διαβάζοντας, αναλύοντας και παρουσιάζοντας κι άλλα έργα της ως το τέλος του έτους). Συνοπτικά, οι δραστηριότητες που οργανώσαμε σε πρώτη φάση με τους μαθητές θα «επιτύγχαναν» ουσιαστικά, εφόσον θα έδιναν με πρωτοβουλία των μαθητών τη σκυτάλη σε νέες δράσεις στο πλαίσιο του Διαθεματικού Project «Γνωριμία με τη συγγραφέα Ζωρζ Σαρή».

Αφήνοντας από την πλευρά μου (άρρητα ή υπαινικτικά-συναινετικά) ανοιχτό το ενδεχόμενο της συνέχισης της «γνωριμίας», πειραματίζομαι κι η ίδια ως «εμπυχώτρια-συνοδοιπόρος», δοκιμάζοντας –κατ’ αναλογία– νέες εμπειρίες, όπως κι οι μαθητές μου στην πορεία των ανακαλύψεών τους.

Υπερβαίνοντας τον άκαμπτο «προγραμματισμό» του Project, συμμετείχα στην ατμόσφαιρα της έκπληξης και της εξερεύνησης του νέου κι αδοκίμαστου, που βίωναν οι μαθητές, με γνώμονα την «“ανακαλυπτική-διερευνητική μάθηση”», τον εμπλουτισμό του ρόλου του δασκάλου από κύριο καθοδηγητή σε συντονιστή και συνερευνητή της σχολικής εργασίας».⁹

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΟΥ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ

Με την ολοκλήρωση του συμφωνημένου για προεργασία χρόνου κι αφού είχε προηγηθεί εν τω μεταξύ η μελέτη άλλων λογοτεχνικών κειμένων από το σχολικό βιβλίο, σύμφωνα με την προγραμματισμένη ύλη, προχωρήσαμε με τους μαθητές στην ερμηνευτική ανάλυση ολόκληρου του μυθιστορήματος *Νινέτ* (292 σελίδων). Η διδασκαλία του μυθιστορήματος σχεδιάστηκε για έξι έως επτά διδακτικές ώρες, με γνώμονα τις ανάγκες των μαθητών για αφομοίωση όσων εξερευνούν και ανακαλύπτουν στην τάξη και την απόλαυση του κειμένου, που απαιτεί βραδύτερους ρυθμούς.¹⁰

Στόχοι

Με βάση το στρατηγικό στόχο που στην αρχή προσδιορίστηκε, δηλαδή να αγαπήσουν και να εκτιμήσουν οι μαθητές τη λογοτεχνία μέσα από την ανακάλυψή της, τέθηκαν οι ακόλουθοι ειδικότεροι στόχοι επεξεργασίας του μυθιστορήματος στην τάξη:

α. Να εξερευνήσουν οι μαθητές και να απολαύσουν τη λογοτεχνικότητα του μυθιστορήματος (νοήματα σε συνάρτηση με αφηγηματικούς τρόπους - εκφραστικά μέσα).

β. Να αναδειχθούν και να συζητηθούν προβληματισμοί και νοηματικές προεκτάσεις του μυθιστορήματος (ψυχολογική παράμετρος νεανικής ηλικίας, σχέση Ιστορίας/ιστορίας ηρώων κ.ά.). Κατά προέκταση να αναδειχθεί

9. ΥΠΕΠΘ-Π, ό.π. σ. 65.

10. Η εμπειρία μου και από προηγούμενες σχολικές χρονιές που επεχείρησα την ανάλυση λογοτεχνικού έργου στην τάξη με αφορμήση απόσπασμα ή ποίημα στο σχολικό βιβλίο (*Ο μικρός πρίγκιπας και η αλεπού* του Ντε Σαιντ Εξυπερύ στη Β' Γυμνασίου, *Ποιήματα –μελοποιημένα τραγούδια–* της συλλογής *Τα ρω του Έρωτα* του Οδυσσέα Ελύτη που εκφράζουν σχέση «ανθρώπου-φύσης», με αφορμήση δύο ποιήματά του από αντίστοιχη θεματική ενότητα, στο βιβλίο των *Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Α' Γυμνασίου) με έχει οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η διάθεση διδακτικών ωρών (έξι τουλάχιστον) είναι κέρδος χρόνου και ποιότητας, είναι απαραίτητη για εμβάθυνση αλλά και αφομοίωση/εμπέδωση της ερμηνευτικής επεξεργασίας και της γενικότερης εμπειρίας. Είναι γνωστό, εξάλλου, ότι μια απρόσμενη διακοπή ή απρόοπτη συρρίκνωση χρόνου της διδακτικής ώρας μπορεί να εμποδίσει την ουσιαστική και αναγκαία αξιοποίηση χρόνου, οπότε χρειάζεται σχετική ευελιξία στο σχεδιασμό για να κερδίσουμε το στόχο μας, την ουσιαστική προσέγγιση των μαθητών με το έργο που μελετούν.

ο πλούτος των προβληματισμών που η λογοτεχνία μάς γεννά.

γ. Να γίνει το μυθιστόρημα αυτό αφορμή για γνωριμία των μαθητών με τη λογοτεχνία της Ζωρζ Σαρή και περαιτέρω μελέτη των έργων της.

δ. Να προχωρήσουν, στη συνέχεια, οι μαθητές στην ανάλυση του αποσπάσματος «Νινέτ» του σχολικού βιβλίου,¹¹ έχοντας πρώτα κατακτήσει μια συνολική εικόνα του μυθιστορήματος, ώστε να αξιοποιήσουν στη διδασκαλία του «μέρους» (αποσπάσματος) τον ερμηνευτικό-αισθητικό πλούτο από το «όλο» (μυθιστόρημα), ασκώντας την αυτενέργεια και την κρίση τους.

Διδακτική Μέθοδος

Όπως γενικότερα σε κάθε δραστηριότητα του project «γνωριμίας με τη συγγραφέα Ζωρζ Σαρή», έτσι και στην ανάλυση του μυθιστορήματος στην τάξη ακολούθησα τη μέθοδο ενεργού συμμετοχής, την εξερευνητική-ανακαλυπτική μάθηση. Συστηματικά οργάνωσα το ρόλο μου ως συντονίστριας και συνοδοιπόρου στην ανακαλυπτική μάθηση, εφαρμόζοντας κατάλληλες εκπαιδευτικές τεχνικές κατά την ερμηνευτική-αισθητική επεξεργασία, που ανάγουν τους μαθητές σε «πρωταγωνιστές» της δράσης, σε ερευνητές.

Κύριες εκπαιδευτικές τεχνικές

κατά την ανάλυση του μυθιστορήματος στην τάξη

Δραματοποιημένη ανάγνωση χαρακτηριστικών αποσπασμάτων από μαθητές. Είχαν ανατεθεί σε ορισμένους μαθητές/-τριες «ρόλοι» προσώπων της υπόθεσης και αφηγητή, για λειτουργική/ερμηνευτική αξιοποίησή τους.¹²

Καταιγισμός ιδεών. Χρησιμοποιήθηκε κυρίως στην αρχή ορισμένων διδακτικών ωρών, για ενεργοποίηση των μαθητών, π.χ. εισαγωγικές εντυπώσεις ή νοήματα-μηνύματα που θησαύρισαν από το μυθιστόρημα.

Κατευθυνόμενος διάλογος (ερωτήσεις-απαντήσεις). Αποτέλεσε βασικό «εργαλείο» διδακτικής, γιατί ενεργοποιούσε την τάξη, επέτρεπε σε όλους να μιλήσουν και εξοικονομούσαμε χρόνο επεξεργασίας «αλληλοσυμπληρωνόμενοι» στις απαντήσεις. Συνακόλουθα, επικρατούσε κλίμα συνεργασίας, κοινής αναζήτησης, ενδιαφέροντος, ομαδικότητας.

Συζήτηση. Χρειάστηκε για την ανάλυση «λεπτών» νοημάτων ή θεμάτων

11. *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Α' Γυμνασίου, Αθήνα, ΟΕΔΒ, 2006, σσ. 45-48.

12. Η κατανομή ρόλων του μυθιστορήματος για δραματοποιημένη ανάγνωση είχε ανατεθεί, όπως αναφέραμε, ως δραστηριότητα σε ομάδα παιδιών κατά το αρχικό στάδιο της ανάθεσης έργου, προκειμένου να αξιοποιήσουν το χρόνο προεργασίας (ανάγνωσης, στο σπίτι) αλλά και να αποκτήσουν πιο έντονο ενδιαφέρον και κίνητρο να διαβάσουν μόνοι τους το μυθιστόρημα, προετοιμαζόμενοι για την κοινή δουλειά στην τάξη.

με αντικρουόμενες απόψεις που έπρεπε να εκτεθούν και να αναπτυχθούν. Βοήθησε επίσης στη δραστηριοποίηση των μαθητών.

Εργασίες σε ομάδες στην τάξη (ανακάλυψη - σχολιασμός στοιχείων, π.χ. γλωσσικών-εκφραστικών ή νοηματικών). Αξιοποιώντας τα οφέλη της συνεργατικής μάθησης, οι μαθητές προχώρησαν όχι μόνο στην ανίχνευση της λογοτεχνικότητας, αλλά και πλησίασαν τα άλλα μέλη της ομάδας τους, γεγονός πολύ χρήσιμο παιδαγωγικά για μαθητές της Α' Γυμνασίου στην αρχή του σχολικού έτους, όπως οι ίδιοι αξιολόγησαν. Επειδή απαιτείται χρόνος για σωστή εφαρμογή (ειδικά σε μικρούς, άπειρους μαθητές), χρησιμοποιήθηκε σε συγκεκριμένες περιπτώσεις συλλογής στοιχείων όπου θεωρήθηκε σκόπιμο και τελικά συνέβαλε στην εξοικονόμηση χρόνου.

Εισηγήσεις/παρουσιάσεις εργασιών μαθητών, μετά από ομαδικές ή ατομικές εργασίες, όπως ψηφιακή σύνθεση μυθιστορήματος (σε Power Point), βιογραφικού συγγραφέως (σε PowerPoint), γραπτές ατομικές εργασίες.

Η λογική οργάνωση της διδακτικής

Η διδακτική του μυθιστορήματος στην τάξη οργανώθηκε λογικά με βάση δυο παράλληλους άξονες:

α. τη «συνεξέταση» μορφής - περιεχομένου: ειδικότερα, την ανάδειξη των νοημάτων μέσα από την προσέγγιση της γραφής (αφηγηματικές τεχνικές και εκφραστικά μέσα που «συνθέτουν» τα νοήματα). Έτσι αναδεικνύεται η λογοτεχνικότητα (επιδιωκόμενος διδακτικός στόχος) και αποφεύγεται η κουραστική/πληκτική για μαθητές Α' Γυμνασίου παράθεση θεωρητικών στοιχείων λογοτεχνικής ανάλυσης (π.χ. περί αφηγηματικών τεχνικών). Το κείμενο γίνεται «πεδίο ανακάλυψης» – η ορολογία (π.χ. για το είδος του αφηγητή και του αφηγηματικού λόγου στο κείμενο) έπεται/συνεπικουρεί, όπου είναι αναγκαία.

β. την αξιοποίηση της αφηγηματικής δομής του μυθιστορήματος (εξέλιξη υπόθεσης σε τόπο - χρόνο). Η δομή του μυθιστορήματος (κεφάλαια με τίτλο ονόματα πόλεων, όπου εκτυλίσσεται η υπόθεση, η περιπέτεια της ζωής της Νινέτ, υποδιωρημένα σε αριθμημένες ενότητες, π.χ. Ι. Οδησός, 1-12) προσφέρεται για εξελικτική ερμηνευτική προσέγγισή του, κατάλληλη για μαθητές Α' Γυμνασίου, καθώς παρέχει ένα ασφαλές γνωστικό υπόβαθρο και άξονα ανάλυσης.

Πορεία διδασκαλίας (συνοπτική)

Η διδασκαλία του μυθιστορήματος στην τάξη ξεκίνησε με εισαγωγική διδακτική ώρα, κατά την οποία έγινε μια σύντομη παρουσίαση της συγγραφέως

και των έργων της¹³ και πρώτη προσέγγιση του μυθιστορήματος *Νινέτ* (εντυπώσεις από προσωπική μελέτη, συνοπτική παρουσίαση με βάση περιλήψεις που είχαν ετοιμάσει οι μαθητές, γενικότερα στοιχεία - σχόλια). Ο ενθουσιώδης τόνος συμμετοχής των μαθητών μαρτυρεί ότι το διάστημα προετοιμασίας αξιοποιήθηκε ως προς την αφύπνιση του ενδιαφέροντος για το μυθιστόρημα και την ανάλυσή του στην τάξη.

Στις επόμενες διδακτικές ώρες η αφηγηματική (χρονική) ακολουθία του μυθιστορήματος αξιοποιήθηκε διδακτικά για σταδιακή-εξελικτική σύνθεση διαγράμματος «χρόνου - τόπου - προσώπων - γεγονότων».¹⁴

Ειδικότερα, στη διδακτική πορεία αξιοποιήθηκε η «δομή» της αφήγησης, ο χωρισμός σε «κεφάλαια-τόπους»: Ι. Οδησός (ενότητες 1-12). ΙΙ. Αθήνα (ενότ. 1-15). ΙΙΙ. Παρίσι (ενότ. 1-10). ΙV. Σαιν Λουί (ενότ. 1-12). V. Αθήνα (ενότ. 1-4).

Καθώς, λοιπόν, κάθε κεφάλαιο αποτελεί μια «ενότητα τόπου» προσφέρεται αφενός για ερμηνευτική ανάλυση ως σχετικά αυτοτελής θεματικά ενότητα και αφετέρου, στη συνέχεια, για «σύνδεσή» του με τα επόμενα κεφάλαια-τόπους, προκειμένου να διαρθρώσουμε έναν «συνταγματικό-αφηγηματικό άξονα» εξέλιξης της υπόθεσης. Ανάλογα με τον προγραμματισμό μας, σε κάθε διδακτική ώρα μπορούμε να «εξερευνήσουμε» (νοηματικά - αφηγηματικά - αισθητικά) ένα κεφάλαιο ή δύο κεφάλαια-τόπους μαζί.¹⁵

Παράλληλα με τη σύνθεση διαγράμματος του μυθιστορήματος προχωρούσαμε στην ερμηνευτική επεξεργασία (εμβάθυνση σε ψυχογραφία προσώπων, σχέσεις Ιστορίας - ιστορίας ηρώων, διαπιστώσεις για βαρύτητα οικογενειακών σχέσεων κ.ά.) μέσα από αξιοποίηση εκφραστικών μέσων και αφηγηματικών τεχνικών. Αναδείχθηκε μέσα από την ανάλυση του λόγου της ηρωίδας, κυρίως, ο τρόπος άρθρωσης του ελεύθερου πλάγιου λόγου (ετεροδιηγητικός - τριτοπρόσωπος - παντογνώστης αφηγητής με εστίαση

13. Βιογραφικά στοιχεία για τη συγγραφέα είχαν δοθεί φωτοτυπημένα στους μαθητές κατά το αρχικό στάδιο ανάθεσης έργου (προεργασίας στο σπίτι). Επίσης είχαν δοθεί πηγές και ενθαρρύνθηκε η πρωτοβουλία παιδιών, που διέθεταν τον εξοπλισμό για αναζήτηση κι άλλων στοιχείων και πηγών από το διαδίκτυο. Έτσι, κατά την πρώτη-εισαγωγική ώρα, οι μαθητές έδειξαν ζήλο να παρουσιάσουν τις πληροφορίες τους που έδειχναν ενημέρωση και εξοικείωση με τη συγγραφέα.

14. Μετά την αρχική, σταδιακή σύνθεση του διαγράμματος από τους μαθητές με εργασίες στην τάξη ή στο σπίτι, δόθηκε από τη διδάσκουσα φωτοτυπημένο διάγραμμα ολόκληρου του μυθιστορήματος. Βλέπε Παράρτημα Α1.

15. Σκόπιμο πάντως κρίνεται να αφιερώσουμε στο πρώτο κεφάλαιο, στην Οδησό (Ενότ. 1-12, Ζ. Σαρή, *Νινέτ*, ό.π., σσ. 9-67) μία έως δύο διδακτικές ώρες, ώστε να εξοικειωθούν οι μαθητές στην ανίχνευση στοιχείων και στην «εμβάθυνση», ιδιαίτερα όποιοι δυσκολεύονται στην προεργασία μόνοι τους, στο σπίτι. Η εξοικείωση των μαθητών Α' Γυμνασίου με το ιστορικό κλίμα της εποχής (Οδησός, ρωσική επανάσταση 1917 και εξελίξεις) αποτελεί πρόσθετο παράγοντα για διάθεση χρόνου στην τάξη.

στην ηρωίδα που μιλά, με δείκτες προφορικότητας, όπως λεξιλόγιο που απηχεί τη μικρή σε ηλικία ηρωίδα, κτλ.), καθώς και η χρησιμότητά του (ανάδειξη συναισθημάτων, ψυχογραφίας ηρωίδας, ζωντάνια/αμεσότητα κτλ.). Αναδείχθηκαν επίσης τα εκφραστικά μέσα ως χαρακτηριστικά «έκφρασης» και «άποψης» των ηρώων και του αφηγητή για τον «κόσμο» και σχολιάστηκε η ιδιαιτερότητα της γλώσσας και του ύφους.¹⁶

Η ανάλυση ολοκληρώθηκε με σύντομη ανασύνθεση και με την προοπτική να αξιοποιηθεί (όπως και έγινε) για τη διδασκαλία του αποσπάσματος του σχολικού βιβλίου, όπου στο τέλος «μέρος» και «όλο» ανασυντέθηκαν μέσα από νοηματικές προεκτάσεις και παρουσιάσεις ψηφιακών και γραπτών εργασιών των μαθητών.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ «NINET» ΣΕ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗ ΠΡΟΣ ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΩΣ ΟΛΟ

Η ολοκλήρωση της υπόθεσης του μυθιστορήματος στην τάξη πριν από την αναλυτική προσέγγιση του αποσπάσματος του σχολικού βιβλίου αποτέλεσε διδακτική επιλογή, με βασικά κριτήρια αφενός να αξιοποιηθεί η γνώση και η εμπειρία των μαθητών από τη μελέτη του μυθιστορήματος «ως όλου» για την επεξεργασία του αποσπάσματος και αφετέρου να αναδειχθεί η αξία της αναγωγής «από το μέρος στο όλο» (από το απόσπασμα στο έργο) και κατά προέκταση η αξία του ταξιδιού στον κόσμο της λογοτεχνίας.

Υπό την προβληματική αυτή, τέθηκαν οι ειδικότεροι στόχοι της διδακτικής του αποσπάσματος:

α. Να εξερευνήσουν οι μαθητές και να απολαύσουν τη λογοτεχνικότητα του αποσπάσματος (νοήματα σε συνάρτηση με αφηγηματικούς τρόπους - εκφραστικά μέσα).

β. Να αναδειχθεί η σχέση του αποσπάσματος με το «όλον», το μυθιστόρημα.

γ. Να αναδειχθούν και να συζητηθούν προβληματισμοί και νοηματικές προεκτάσεις του αποσπάσματος (και συνεκδοχικά του μυθιστορήματος). Κατά προέκταση να αναδειχθεί ο πλούτος των προβληματισμών που η λογοτεχνία μάς γεννά.

δ. Να γίνει ανασύνθεση της γνωριμίας με τη λογοτεχνία της Ζ. Σαρή (καθώς έχει προηγηθεί επεξεργασία στην τάξη του μυθιστορήματος *Νινέτ* ως όλου) και να δοθεί αφορμή για περαιτέρω μελέτη των έργων της.

16. Βλέπε στο Παράρτημα Α2 (Στοιχεία ερμηνευτικής επεξεργασίας του μυθιστορήματος) σημειώσεις μου για τους μαθητές μου, που διένειμα φωτοτυπημένες, μετά την επεξεργασία των αντίστοιχων θεμάτων στην τάξη, για ανασκόληση-εμπέδωση της ανάλυσης του μυθιστορήματος ως όλου.

Πορεία διδασκαλίας του αποσπάσματος

Με γνώμονα τη συσχέτιση «μέρους» (αποσπάσματος «Νινέτ») και «όλου» (ομότιτλου μυθιστορήματος) και γενικότερα τους στόχους που παραπάνω αναφέρθηκαν, σχεδιάστηκε η ακόλουθη τριμερής διδακτική πορεία, που εφαρμόστηκε σε δίωρη δειγματική διδασκαλία.¹⁷

Μέρος Α. Ερμηνευτική ανάλυση του αποσπάσματος «Νινέτ» που περιέχεται στο σχολικό βιβλίο. Με ερωτήσεις-απαντήσεις¹⁸ κυρίως, μέσα από τη συσχέτιση ιστορίας - αφήγησης - εκφραστικών μέσων εντοπίζονται τα νοήματα και αναδεικνύεται η θέση του αποσπάσματος ως καταλύτη στο αφηγηματικό πριν/μετά.

Μέρος Β. Ανασύνθεση «γνωριμίας» με το μυθιστόρημα Νινέτ, με τη συγγραφέα και τα έργα της, μέσα από παρουσιάσεις εργασιών μαθητών. Εδώ προγραμματίστηκε να παρουσιαστούν (όπως και έγινε) οι ψηφιακές, γραπτές και εικαστικές εργασίες που είχαν αναλάβει οι μαθητές στο πλαίσιο του Διαθεματικού Project «Γνωριμία με τη Ζωρζ Σαρή».¹⁹

Μέρος Γ. Ανασύνθεση εμπειρίας - συμπεράσματα (με ερωτήσεις-απαντήσεις και συζήτηση).²⁰

Χρονικός προγραμματισμός

Ο παραπάνω τριμερής διδακτικός σχεδιασμός (που συνδυάζει την ανάλυση του αποσπάσματος με την ανασύνθεση του μυθιστορήματος και την αποτίμηση της όλης διεργασίας) εφαρμόστηκε σε δίωρη διδασκαλία, όπως είπαμε, αποδεικνύοντας στην πράξη την εξοικονόμηση χρόνου που προκύπτει, όταν έχει προηγηθεί η εξοικείωση των μαθητών με ολόκληρο το λογοτεχνικό έργο.²¹

17. Αναλυτικότερα, η «Πορεία της διδασκαλίας του αποσπάσματος «Νινέτ», σε συνδυασμό με το μυθιστόρημα ως όλο», παρουσιάζεται στο Παράρτημα Β. Πρόκειται για το Σχέδιο Μαθήματος που εκπόνησα και διένειμα φωτοτυπημένο στους επιμορφούμενους φιλόλογους και στο Σχολικό Σύμβουλο, οι οποίοι παρακολούθησαν δίωρη δειγματική διδασκαλία μου στη Β' φάση Εισαγωγικής Επιμόρφωσης νεοδιόριστων φιλόλογων, στις 23/10/2008, στο τμήμα Α3 του ΠΓΗ.

18. Βλ. Παράρτημα Β, Σχέδιο Μαθήματος, Β1 με άξονες ερωτήσεων.

19. Βλ. Παράρτημα Β, Σχέδιο Μαθήματος, Β2.

20. Βλ. Παράρτημα Β, Σχέδιο Μαθήματος, Β3.

21. Αν δηλαδή «διδάσκαμε» μόνο το απόσπασμα, θα χρειαζόταν να αφιερώσουμε πολλές περισσότερες ώρες στην τάξη, ιδιαίτερα αν θα θέλαμε να «εξερευνήσουμε» τη λογοτεχνικότητά του, τη «διδασκτική πρόκληση» που συνιστά –ειδικά για την ηλικία και την τάξη των μαθητών– ο αφηγηματικός λόγος του, καθώς καταλήγει σε ελεύθερο πλάγιο λόγο. Κι ωστόσο, και πάλι δεν θα μπορούσαν οι μαθητές να αξιολογήσουν το ρόλο του αποσπάσματος ως καταλύτη εξελίξεων σε ολόκληρο το μυθιστόρημα ούτε να προχωρήσουν σε προεκτάσεις της προβληματικής του.

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ «ΓΝΩΡΙΜΙΑΣ ΜΕ ΤΗ ΖΩΡΖ ΣΑΡΗ»:
ΜΕΛΕΤΗ ΚΙ ΑΛΛΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΗΣ ΤΗΛΕ-ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Το ενδιαφέρον των μαθητών για τα λογοτεχνικά έργα της Ζωρζ Σαρή δεν σταμάτησε με την ολοκλήρωση της ανάλυσης του μυθιστορήματος *Νινέτ* και του αποσπάσματός του.

Αντίθετα, κατά την «αποτίμηση της εμπειρίας» αυτής, κι άλλοι μαθητές εκδήλωσαν ενδιαφέρον να διαβάσουν και να παρουσιάσουν αργότερα στη διάρκεια της χρονιάς έργα της. Εξάλλου, κι οι ίδιοι που μας παρουσίασαν ένα έργο της ήθελαν να συνεχίσουν τη λογοτεχνική «εξερεύνηση» με άλλα δικά της. Στο κλίμα αυτό οργανώθηκε μια ακόμη δράση (στο project) «γνωριμίας»: ο εμπλουτισμός της λέσχης ανάγνωσης («Ζωντανά Βιβλία») και με άλλα έργα της συγγραφέως, στη συνέχεια της σχολικής χρονιάς. Μέρος της δράσης ορίστηκε η συγγραφή μιας εκτεταμένης «νοηματικής αναδιήγησης» κάθε έργου, εμπλουτισμένης με σχόλια και κρίσεις των ίδιων των μαθητών και η παρουσίασή της στην ολομέλεια της τάξης.

Επιπλέον, ολοένα και ζυμωνόταν η αρχική ιδέα-πρόταση ορισμένων μαθητών για γνωριμία-επικοινωνία με την ίδια τη συγγραφέα, προκειμένου να της θέσουν οι μαθητές ερωτήσεις για τα έργα της, όπως και να συζητήσουν μαζί της για τις «διαπιστώσεις» και τα συμπεράσματά τους από τα βιβλία της που διάβαζαν. Για τους μαθητές, η δυνατότητα συνομιλίας με τη Ζωρζ Σαρή θα ήταν το επιστέγασμα της ενασχόλησής τους με το έργο της, η επιβράβευση των κόπων και της προσπάθειας όλων να γνωρίσουν τα βιβλία της, να μυηθούν στην πεζογραφία της και στη λογοτεχνία γενικότερα.²² Έτσι, στην προέκταση της ανάλυσης του μυθιστορήματος και της ευρύτερης ενασχόλησης με τα λογοτεχνικά της κείμενα, φτάσαμε έως την «τηλε-συνέντευξη»,²³ εφόσον η συγγραφέας δεν μπορούσε να ταξιδέψει στο Ηρά-

22. Ο τίτλος του Διαθεματικού Project «Γνωριμία με τη συγγραφέα Ζωρζ Σαρή» αποδίδει υπαινικτικά το ανοικτό ενδεχόμενο από την πλευρά μου ως καθηγήτριας-συντονίστριας για επικοινωνία «προσωπική, ζωντανή» των μαθητών με τη συγγραφέα. Την προοπτική επικοινωνίας με την ίδια τη συγγραφέα ως «έπαθλο» φιλοτιμίας και υψηλής ποιότητας έργου αξιοποίησα προσδευτικά, αφενός για ενδυνάμωση κινήτρων στις εργασίες των μαθητών και αφετέρου για καλλιέργεια συνείδησης σεβασμού και εκτίμησης και προς την προσπάθεια για επικοινωνία αλλά και προς την ίδια την πνευματική δημιουργό (σε αντιδιαστολή με τον κανιβαλισμό «επωνύμων» και την αδιακρίσία που υποθάλλπει η νοοτροπία των «ριάλιτι»).

23. Η οργάνωση της επικοινωνίας με τη συγγραφέα αποτελεί από μόνη της μια «ιδιαιτέρη δράση», με κλειδί και πάλι την εμπύχωση και την ενίσχυση του ενθουσιασμού των μαθητών, καθώς και το ρόλο του καθηγητή ως συντονιστή - «Βοηθού-Συμπαραστάτη» στη δρομολόγηση πρακτικών ζητημάτων. Συνοπτικά σημειώνουμε ότι για την οργάνωση της τηλε-συνέντευξης είχα επισκεφτεί τη συγγραφέα δύο φορές στην Αθήνα, στο σπίτι της, σε εξωδιδακτικό χρόνο. Χαρακτηριστικό της πορείας έως την τηλε-συνέντευξη ήταν η αξιοποίηση της έκπληξης ως ανατροφοδότησης προς τους μαθητές (π.χ. αποκάλυψη της πρώτης επίσκεψής μου, 10.1.2009, ως «αγγελιοφόρου» της επιστολής των μαθητών, με φωτογραφίες και απαντητική επιστολή από τη συγγραφέα, σταδιακή αποκάλυψη της δυνατότητας για τηλε-συνέντευξη). Μάλιστα,

κλειο, παρά την επιθυμία της, ούτε ήταν δυνατό να την επισκεφτούν στο σπίτι της στην Αθήνα όλοι οι μαθητές.

Η τηλε-συνέντευξη πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα Η/Υ του σχολείου, όπου υπάρχει δυνατότητα για σύνδεση με Internet, στις 9.3.2009. Για την πραγματοποίηση της τηλε-συνέντευξης συνεργαστήκαμε ο καθηγητής Πληροφορικής Πάννης Χαλκιαδάκης και η διδάσκουσα και χειριστήκαμε πρόγραμμα Ηλεκτρονικού Υπολογιστή που κάνει δυνατή τη «ζωντανή» εξ αποστάσεως επικοινωνία με εικόνα και ήχο μέσω διαδικτύου.²⁴ Καθώς για τη λειτουργία του προγράμματος απαιτούνται δύο χρήστες που επικοινωνούν μεταξύ τους, συνδεθήκαμε στο διαδίκτυο και στο πρόγραμμα η μεν διδάσκουσα από το σχολείο, στο εργαστήριο Η/Υ (προκειμένου να είμαι κοντά στους μαθητές μου για το συντονισμό και την αποτίμηση της τηλε-συνέντευξης, καθώς και για τις παρουσιάσεις εργασιών τους που ακολούθησαν), ο δε καθηγητής Πληροφορικής Πάννης Χαλκιαδάκης από το σπίτι της συγγραφέως στην Αθήνα, όπου είχε πάει για την προγραμματισμένη τηλε-συνέντευξη.

Οι μαθητές καλωσόρισαν, με τη ζέση της ηλικίας τους, τη «διαδικτυακή

κατά τη δεύτερη επίσκεψή μου στο σπίτι της Ζωρζ Σαρή, οπότε έκανα την πρώτη «σύνδεση» μέσω Η/Υ και διαδικτύου με το Ηράκλειο, για δοκιμή, προκειμένου να προχωρήσουμε σε τηλε-συνέντευξη αργότερα από το σχολείο, οι μαθητές με τους οποίους «συνδέθηκα» με «βιντεοκλήση» δοκίμασαν «μεγάλη έκπληξη» και «καταπληκτική και αξέχαστη εμπειρία», «που δεν μπορούσαν να πιστέψουν», γιατί είδαν στην οθόνη του Η/Υ τους, μαζί με εμένα, την ίδια τη συγγραφέα να τους χαμογελά και να τους μιλά με καλοσύνη και αμεσότητα, ενώ περίμεναν μια συνηθισμένη δοκιμαστική σύνδεση μεταξύ μας, από τα σπίτια μας στο Ηράκλειο (τα ενδεικτικά αποσπάσματα από κείμενο εντυπώσεων της Μαριλένας Ψυχογιού, μαθήτριάς του Α4). Αισθάνομαι την ανάγκη και στο σημείο αυτό να ευχαριστήσω το συνάδελφό μου, καθηγητή της Πληροφορικής, κ. Πάννη Χαλκιαδάκη, για τη συνεργασία του στη δοκιμή, από το σπίτι του, στο Ηράκλειο, «στην άλλη άκρη της βιντεοκλήσης». Ιδιαίτερως, ευχαριστώ θερμώς τον κ. Πώργο Μακαράτζη, συγγενή της συγγραφέως, που διαμένει στο ίδιο κτήριο και που μας παρείχε τη δυνατότητα «διαδικτυακής σύνδεσης», χωρίς την οποία δεν θα είχε πραγματοποιηθεί η τηλε-συνέντευξη. Η αμέριστη συμπαράστασή του και η ευγενική προσφορά του για τα ιδεώδη της παιδείας είναι ιδιαίτερα συγκινητικές και πολύτιμες ως εμπειρίες της διδακτικής μου πορείας.

24. Η δράση αυτή, με τίτλο «Τηλεσυνέντευξη με τη συγγραφέα Ζωρζ Σαρή. Συνδυασμός “Λογο-τεχνίας” και “Τεχνο-λογίας”», παρουσιάστηκε από τη διδάσκουσα και τον Πάννη Χαλκιαδάκη, καθηγητή Πληροφορικής, στην ημερίδα «Η διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων με ΤΠΕ», στο Ηράκλειο, 26-9-2009. Την ημερίδα διοργάνωσε η Σχολική Σύμβουλος Φιλολόγων Ηρακλείου κ. Λένα Τζεδάκη-Αποστολάκη. Ιδιαίτερη και αναλυτικότερη δημοσίευση της τηλε-συνέντευξης αυτής από τη διδάσκουσα και τον Πάννη Χαλκιαδάκη πρόκειται να ακολουθήσει. Με την ευκαιρία της παρούσας αναφοράς στην τηλε-συνέντευξη, θα ήθελα να ευχαριστήσω, ακόμη μια φορά, το συνάδελφό μου, καθηγητή Πληροφορικής, κ. Πάννη Χαλκιαδάκη, για την υποδειγματική συνεργασία του. Η τεχνογνωσία, η ηθική και πρακτική υποστήριξη του ήταν πολύτιμες για την υλοποίηση της τηλεδιάσκεψης αυτής. Ο ρόλος του καθηγητή της Πληροφορικής ως «ειδικού συνεργάτη» είναι καθοριστικός για ένα σχολείο σήμερα, προκειμένου να εφαρμοστούν νέες τεχνολογίες και καινοτόμες δράσεις – και στο Πειραματικό Γυμνάσιο τα ζητούμενα αυτά πληρούνται υποδειγματικά από τον κ. Γ. Χαλκιαδάκη.

επίσκεψη» της συγγραφέως στο σχολείο τους κρατώντας ψηλά στα χέρια τους το μυθιστόρημά της *Νινέτ*, που στάθηκε η αφορμή της «συνάντησής» τους. Η «ζωντανή» παρουσία της Ζωρζ Σαρή στη μεγάλη οθόνη –καθώς ο φορητός μου Η/Υ ήταν συνδεδεμένος με βιντεοπροβολέα– μαγνήτιζε το βλέμμα και την προσοχή των μαθητών, εκμηδενίζοντας την απόσταση, όπως αργότερα οι ίδιοι οι μαθητές σχολίαζαν μεταξύ άλλων, αποτιμώντας την εμπειρία τους. Η ουσιαστική επικοινωνία με τη συγγραφέα, η ατμόσφαιρα μιας «εξαιρετικής εμπειρίας», η ζωντάνια και μαζί η αίσθηση μιας «κατανυκτικής συγκίνησης», με το ενδιαφέρον των μαθητών να κορυφώνεται από απάντηση σε απάντηση της Ζωρζ Σαρή, χαρακτήρισαν την τηλε-συνέντευξη, όπως συνάγεται και από την αποτίμηση της εκδήλωσης αυτής από τους μαθητές.²⁵

Λειτουργώντας σα «μικροί δημοσιογράφοι», οι ίδιοι οι μαθητές έθεσαν στη συγγραφέα τις ερωτήσεις (συνολικά δεκαπέντε) και συνομίλησαν μαζί της.²⁶ Σύμφωνα με εκτίμηση των μαθητών, μέσα από την τηλεδιάσκεψη ένιωσαν ότι «γνώρισαν» τη συγγραφέα και «έλυσαν απορίες τους για τη ζωή και τα έργα της, για τον τρόπο που σκέφτεται ως προς τη λογοτεχνία γενικότερα και τα βιβλία της ειδικότερα».²⁷

Έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να επιχειρήσουμε εδώ μια σύντομη ανασκόπηση-περιήγηση στις απαντήσεις της συγγραφέως, αντλώντας από εντυπώσεις και σχόλια των μαθητών για την τηλε-συνέντευξη (γραπτώς διατυπωμένα). Και τούτο γιατί, στην «πρόσληψη» της τηλε-συνέντευξης από τους μαθητές αποτυπώνεται ο αντίχτυπός της στον εσωτερικό κόσμο τους, και επομένως μπορούμε να διαπιστώσουμε την παιδαγωγική της αξία.²⁸

25. Μετά την τηλε-διάσκεψη, οι μαθητές αποτίμησαν προφορικά την εμπειρία τους, ενώ την επόμενη μέρα (10.3.2009) στο τμήμα Α3 η διδακτική ώρα στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας διατέθηκε σε γραπτή αποτίμηση (ανάπτυξη) της εμπειρίας (θέμα: «Αφηγούμαι την “περιπέτεια” της γνωριμίας μας με το έργο της συγγραφέως Ζωρζ Σαρή και... την ίδια, μέσα από τα βιβλία της, την ανάλυση στην τάξη και την τηλε-συνέντευξη. Καταγράφω σκέψεις, συναισθήματα, εντυπώσεις και συμπεράσματα»). Ανάλογα, οι μαθητές του τμήματος Α4 έγραψαν «Εντυπώσεις, σκέψεις και συναισθήματα από την τηλεδιάσκεψη με τη Ζωρζ Σαρή», προκειμένου να εστιάσουν αναλυτικότερα προς τη «ζωντανή επικοινωνία». Αργότερα, πολλοί μαθητές από κάθε τμήμα «ξεναδούλεψαν» στο σπίτι ως άσκηση γραφής το θέμα, εμπλουτίζοντάς το και εμβαθύνοντας σε αυτό. Οι αφηγήσεις/εντυπώσεις αυτές μαρτυρούν τον αντίχτυπο που είχε για τον εσωτερικό κόσμο των μαθητών «η γνωριμία με τη Ζωρζ Σαρή».

26. Ερωτήσεις είχαν αρχικά διατυπώσει γραπτώς οι μαθητές των τμημάτων Α3 και Α4, χωριστά ο καθένας, έπειτα μια συντακτική επιτροπή τις συγκέντρωσε και τις επεξεργάστηκε (ομαδική εργασία σε εξωσχολικό χρόνο) και η τελική οργάνωση-σειρά έγινε με την εποπτεία-συντονισμό της διδάσκουσας. Βλ. τις δεκαπέντε ερωτήσεις της τηλε-συνέντευξης στο Παράρτημα Γ.

27. Ενδεικτικό απόσπασμα από τη γραπτή αποτίμηση της τηλε-διάσκεψης της Ειρήνης Περβολαράκη, μαθήτριας του τμήματος Α4 (Μάρτιος 2009).

28. Βέβαια, η καταγραφή των απαντήσεων της συγγραφέως μέσω απομαγνητοφώνησης

Όπως, λοιπόν, «αναδιηγούνται» και σχολιάζουν οι μαθητές,²⁹ «εντυπωσιάστηκαν» από τη σταθερή επιδίωξη της Ζωρζ Σαρή να πραγματοποιήσει παρά τις δυσκολίες το όνειρό της, να γίνει και ηθοποιός στον κινηματογράφο αλλά κυρίως στο θέατρο που λάτρεψε, και αργότερα συγγραφέας. «Επαλήθευσαν ακόμη μια φορά» (την «ανακάλυψη-εισήγησή» τους) ότι η Νινέτ, η πρωταγωνίστρια του βιβλίου, δεν ταυτίζεται στην πραγματικότητα με τη συγγραφέα Ζωρζ Σαρή, όπως ενδεχομένως πιστεύει με την πρώτη ματιά ένας αναγνώστης που παρασύρεται από τα προφανή αυτοβιογραφικά στοιχεία του μυθιστορήματος, αλλά με την τρίτη κόρη, τη Ζωή Σαριβαξεβάνη.³⁰ «Είχαν τη χαρά και τη συγκίνηση» να ακούσουν πως η αγάπη της Ζωρζ Σαρή για την αδερφή της και την οικογένειά της την οδήγησε να γράψει τις ιστορίες τους για να τους θυμάται. «Συμπλήρωσαν μερικά στοιχεία για τη Νινέτ και τον Κόλια σε εξω-διηγητικό χρόνο», «μαθαίνοντας με αληθινή συγκίνηση από το στόμα της συγγραφέως» και βλέποντας ταυτόχρονα στο πλάνο που άνοιγε, ότι το γραφείο (δωμάτιο και έπιπλο γραφείου) από το οποίο τους μιλούσε η συγγραφέας ήταν το γραφείο της Νινέτ (!), το σπίτι όπου έμειναν η Νινέτ και ο Κόλιας χρόνια μετά το γάμο τους. Είδαν «κομμάτια της ιστορίας», «ήρωες του βιβλίου που αγάπησαν» στους τοίχους, ως φωτογραφίες αγαπημένων προσώπων της οικογένειας της συγγραφέως. «Κατανόησαν ότι στην τέχνη, στη λογοτεχνία, τα αυτοβιογραφικά στοιχεία συνδυάζονται με τη φαντασία», ότι «οι ιστορίες που αφηγείται η Ζωρζ Σαρή βασίζονται σε αληθινά γεγονότα που όμως είναι μεταπλασμένα, αλλα-

της τηλε-συνέντευξης αποτελεί θησαύρισμα πολλαπλής αξίας. Εδώ εστιάζουμε στην απήχηση των απαντήσεων και της όλης εμπειρίας στους μαθητές, δηλαδή στην «εγγραφή» της τηλε-συνέντευξης στους μαθητές.

29. Καθώς τα σχόλια είναι αντιπροσωπευτικά και για τα δύο τμήματα, δεν παραπέμπουμε εδώ σε ονόματα συγκεκριμένων μαθητών. Επειδή, εξάλλου, η καταγραφή των σχολίων-εντυπώσεων-συμπερασμάτων κάθε μαθητή θα απαιτούσε «χώρο», δεν περιλαμβάνεται στο Παράρτημα της παρούσας ανακοίνωσης.

30. Όπως αναφέραμε στην ενότητα «Μυθιστόρημα και “παράλληλες δρόσεις”: ένταξη σε Διαθεματικό Project», η εταιρική ομάδα του Α3 που επεξεργάστηκε μια ψηφιακή παρουσίαση του μυθιστορήματος *Νινέτ* «εισηγήθηκε» (βάσει συμπεράσματος της μαθήτριας Ελίζας Μιχαηλίδη) ότι η συγγραφέας Ζωρζ Σαρή ταυτίζεται με την τρίτη κόρη της οικογένειας, τη Ζωή. Μάλιστα, η ψηφιακή παρουσίαση (σε PowerPoint) κλείνει με την οθόνη: «Υ.Γ. Στο λογοτεχνικό αυτό κείμενο η ίδια η συγγραφέας ενσαρκώνει τη μικρότερη αδερφή της πρωταγωνίστριας Νινέτ, με το όνομα Ζωή Σαριβαξεβάνη». Η εισήγηση αυτή «επαληθεύτηκε» με την υπογραφή-έκπληξη της Ζωρζ Σαρή στην απαντητική επιστολή της προς τους μαθητές, κατά την πρώτη μου επίσκεψη στο σπίτι της, αφού της «μετέφερα» την εισήγηση-συμπέρασμα. Η συγγραφέας υπογράφει την επιστολή της: «Με όλη μου την αγάπη, Η Ζωή και η Ζωρζ Σαρή». Στην τηλε-συνέντευξη η συγγραφέας μίλησε η ίδια στους μαθητές για την ταύτιση της με τη Ζωή του μυθιστορήματος και για την αγαπημένη αδερφή της, τη Νινέτ. Έτσι, η ενασχόληση με το μυθιστόρημα και η επικοινωνία με τη συγγραφέα έφεραν τους μαθητές «σε δρόμους φιλολογικής έρευνας και ανακαλύψεων».

μένα σύμφωνα με τη φαντασία και την επιθυμία της». «Προβληματίστηκαν» από τις πολιτικές περιπέτειες της χώρας μας και γενικότερα του κόσμου στις αρχές του 20^{ου} αιώνα αλλά και παλιότερα, ακούγοντας από τη συγγραφέα ότι «μεγάλωσε σε χώρα όπου υπήρχαν συνεχείς απόπειρες καταπάτησης και υποδούλωσής της». «Ιδιαίτερα τους έμεινε χαραγμένη η δήλωσή της ότι θεωρούσε τα μυθιστορήματά της μια πράξη ελευθερίας απέναντι στη σκλαβιά, την οποία δεν άντεχε».

Απαντήσεις που κατά γενική ομολογία «άγγιξαν και συγκίνησαν» αφορούν «στον τρόπο που η συγγραφέας αντιμετωπίζει τα βιβλία της», ότι «είναι τα παιδιά της και γι' αυτό δεν μπορεί να ξεχωρίσει κανένα, γιατί τα υπόλοιπα θα πικραθούν», καθώς και «στον τρόπο που αντιμετωπίζει το παιδί στα βιβλία της», «ότι το κάνει πρωταγωνιστή ή οπωσδήποτε στις ιστορίες της αναφέρονται παιδιά». «Τους άρεσε και εκτίμησαν πολύ» ότι θέλει να αρέσει κυρίως στα παιδιά παρά στους μεγάλους και ότι πάντα θέλει να επικοινωνεί μαζί τους. «Πήραν μαθήματα ζωής για τα μηνύματα αγάπης, αισιοδοξίας, δύναμης, θάρρους απέναντι στις δυσκολίες, που στέλνει μέσα από τα βιβλία της, και ένιωσαν πιο πλούσιοι και πιο ώριμοι». «Εκτίμησαν και θαύμασαν τη διάρκεια της φιλίας της με την Άλκη Ζέη». «Ένιωσαν να μεγαλώνει περισσότερο ακόμη το ενδιαφέρον τους και θεώρησαν ιδιαίτερη τιμή τους που τους ανακοίνωσε τον τίτλο του βιβλίου που γράφει, *Το τελευταίο σκαλοπάτι*, και ότι θα είναι οι πρώτοι που θα το διαβάσουν».

Αξίζει επιπλέον να παρατηρήσουμε ότι η ίδια η προσωπικότητα της συγγραφέως και ο τρόπος που αντιμετώπισε τους μαθητές κατά την τηλε-συνέντευξη προκάλεσαν ενθουσιώδεις κρίσεις. Οι μαθητές μίλησαν και έγραψαν για την «αγάπη, τη ζεστασιά και τη στοργή με την οποία δέχτηκε όλα τα παιδιά στο σπίτι της μέσω διαδικτύου»,³¹ για την αμεσότητα και την ειλικρίνειά της να πει για την αγωνία και αμηχανία της για το μέσο αυτό επικοινωνίας που πρώτη φορά χρησιμοποιούσε, κάνοντάς τους έτσι να νιώσουν κι οι ίδιοι ανακουφισμένοι για τη δική τους αγωνία και το άγχος της εμπειρίας, για το χιούμορ και το παιγνιώδες ύφος της, τη ζωντάνια, τη νεανικότητά της, την ικανότητά της να τους καταλαβαίνει, την έκπληξη και το θαυμασμό τους, επειδή καταφέρνει τόσο να τους κερδίζει παρά τη διαφορά ηλικίας τους και να τους κάνει να νιώθουν πως μέσα της είναι ένα παιδί.

Χαρακτηριστικό απόσπασμα από γραπτό μαθήτριας:³²

Η συγγραφέας Ζωρζ Σαρή είναι μια γυναίκα-πρότυπο για μένα. Είναι μια γυναίκα είδωλο. Είναι μια γυναίκα που θα ήθελα πάρα πολύ να της μοιάσω.

31. Συνυπολογίζοντας στους 47 μαθητές/-τριες των τμημάτων Α3 και Α4 επιπλέον και τους δύο εκπροσώπους-συνδέσμους με τα υπόλοιπα τμήματα της Α' Γυμνασίου, Α1 και Α2, συνολικά 49 μαθητές συμμετείχαν στην τηλε-διάσκεψη.

32. Αντωνία Στρατάκη, μαθήτρια του Α4.

[...] Μου έκανε εντύπωση ότι μιλάει απλά, επικοινωνεί μαζί μας με απλότητα και ειλικρίνεια, αν και είναι μεγάλη, αναγνωρισμένη συγγραφέας. [...] Είναι μια γυναίκα γεμάτη θετική ενέργεια παρά την ηλικία και τα όσα έχει περάσει τα τελευταία χρόνια. Είναι μια γυναίκα που έχει υπομονή, επιμονή, πίστη, πάθος. Είναι μια γυναίκα που παραμένει παιδί, όπως και στα έργα της εμπλέκονται και πρωταγωνιστούν παιδιά.

Κι ένα ακόμη (χωρίς... διορθωτικές παρεμβάσεις) απόσπασμα από εντυπώσεις μαθήτριας, που συμπυκνώνει το γενικό κλίμα «προσέληψης» της συγγραφέως μέσω της τηλε-συνέντευξης:³³

Το να μπορείς να έρχεσαι σε επαφή και να μιλάς με μία συγγραφέα όπως η Ζωρζ Σαρή είναι πολύ σημαντικό, ιδιαίτερα όταν βρίσκεσαι στην ηλικία των 13 χρόνων. [...] Για μένα όλη αυτή η εμπειρία ήταν συγκλονιστική. Ήταν μια εμπειρία ζωής που θα μείνει χαραγμένη βαθιά μέσα στη σκέψη μου. Η Ζωρζ Σαρή είναι μια γυναίκα που πάντα θα θαυμάζω. Αυτό που την κάνει ξεχωριστή είναι η δύναμη του χαρακτήρα της, η αισιοδοξία της στη ζωή, το κουράγιο που τη διακρίνει μπροστά στις δύσκολες στιγμές, η ανθρωπιά, ο σεβασμός στη φιλία, αλλά και η μεγάλη της αγάπη για τα παιδιά. Είναι ένα πρότυπο για μένα. Την ευχαριστώ που δέχτηκε να μας συναντήσει, αλλά ευχαριστώ και μέσα από την καρδιά μου την καθηγήτριά μου που οργάνωσε αυτή τη συνάντηση για όλους εμάς.

Με βάση τα παραπάνω, η τηλε-συνέντευξη στάθηκε αποζημιωτική των κόπων και των προσπαθειών πραγμάτωσής της. Μετά το τέλος της, ακολούθησε αποτίμηση της εμπειρίας, με συζήτηση μεταξύ όλων των μαθητών που την παρακολούθησαν, καθώς και ανασύνθεση του Διαθεματικού Project, με παρουσίαση-ανασκόπηση ψηφιακών εργασιών και με παρουσίαση γραπτών εργασιών για τα άλλα μυθιστορήματα της συγγραφέως που μελετούσαν οι μαθητές.³⁴

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ

Η διδασκαλία ολόκληρου του μυθιστορήματος, στην αρχή μάλιστα του σχολικού έτους, υπήρξε ο καταλύτης για την πορεία του μαθήματος της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στα τμήματα Α3 και Α4, κατά το σχολικό έτος 2008-09. Οι μαθητές αποτιμώντας τη δράση και την εμπειρία της «γνωριμίας με τη συγγραφέα Ζωρζ Σαρή» εξέφραζαν ένθερμα πως η στάση τους απέναντι στη λογοτεχνία άλλαξε δραστικά: την αγάπησαν άλλοι για πρώτη φορά και ορισμένοι περισσότερο από πριν, πήραν αφορμή για μελέτη και άλλων έργων της συγγραφέως αλλά και για άλλα λογοτεχνικά έργα άλλων συγγρα-

33. Δέσποινα Νικολακάκη, μαθήτρια του Α4.

34. Το ημερήσιο ωρολόγιο πρόγραμμα των τμημάτων Α3 και Α4 είχε αναμορφωθεί (στις 9.3.09), ώστε ήταν διαθέσιμες οι διδακτικές ώρες για την τηλε-διάσκεψη, καθώς και για τις δραστηριότητες που ακολούθησαν. Επίσης ήταν διαθέσιμος ο χώρος, το Εργαστήριο Η/Υ, όλη την ημέρα, για τις κοινές δράσεις των τμημάτων αυτών.

φρών. Μιλούσαν με ενθουσιασμό και ενδιαφέρον για τη λογοτεχνία. Το «μάθημα» των Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας γινόταν έκτοτε με ζωντάνια, άμιλλα στην επεξεργασία-ανάλυση στην τάξη.

Η εμπειρία από τη δίωρη (δειγματική) διδασκαλία, κατά την οποία εφαρμόστηκε στην πράξη το Σχέδιο Μαθήματος που παρουσιάζεται εδώ,³⁵ έδειξε ότι η ανάλυση που είχε προηγηθεί ολόκληρου του μυθιστορήματος στην τάξη ήταν κέρδος χρόνου και ποιότητας. Οι μαθητές επέτυχαν με άνεση να ολοκληρώσουν την ερμηνευτική ανάλυση του (εκτεταμένου καθώς και νοηματικά - αφηγηματικά - αισθητικά απαιτητικού) αποσπάσματος ουσιαστικά στην πρώτη εκ των δύο ωρών και να προχωρήσουν τη δεύτερη ώρα σε παρουσιάσεις εργασιών τους και συζήτηση ανασύνθεσης εμπειριών. Το έκδηλο ενδιαφέρον για συμμετοχή στο «μάθημα», το επίπεδο των σχολίων και η χρονική επάρκεια των δύο διδακτικών ωρών αποδεικνύουν ότι οι διδακτικές ώρες που είχαν διατεθεί για την επεξεργασία του μυθιστορήματος στην τάξη απέδωσαν οφέλη, με αξιοσημείωτη την αξιοποίηση του χρόνου στις επόμενες λογοτεχνικές αναλύσεις.

Με τη διδασκαλία ολόκληρου μυθιστορήματος δίνεται στους μαθητές η δυνατότητα «διερεύνησης» στοιχείων του που δεν θα μπορούσαν να αναφανούν μέσα από ένα απόσπασμά του. Οι μαθητές μυούνται στην έρευνα, στην εμβάθυνση και αναπτύσσουν πρωτοβουλία, ακόμη και «φιλολογική κρίση». Οι μαθητές αξιοποιούσαν εποικοδομητικά τις γνώσεις και δεξιότητες που απέκτησαν από την ανάλυση του μυθιστορήματος και του αποσπάσματος (συσχέτιση εκφραστικών μέσων και αφηγηματικών τεχνικών για εμβάθυνση σε νοήματα) στα επόμενα «μαθήματα» (πεζά και ποιητικά κείμενα), αυτενεργούσαν και βελτίωσαν την αισθητική και την κρίση τους.

Ο συνδυασμός της ανάγνωσης και ανάλυσης λογοτεχνικού κειμένου (ολόκληρου, αποσπάσματος) με άλλες δράσεις «γνωριμίας με το συγγραφέα και το έργο του» αυξάνει το ενδιαφέρον για τη λογοτεχνία, την αυτενέργεια και την «εξερευνητική διάθεση» των μαθητών. Η ανάγκη για επικοινωνία μαθητών-συγγραφέα, όταν οι συνθήκες δεν είναι ευνοϊκές, μπορεί να οδηγήσει και σε... καινοτόμο δράση, εν προκειμένω στην τηλε-συνέντευξη, που με τη σειρά της λειτουργεί σαν καταλύτης για πολλαπλά οφέλη στις σχέσεις μεταξύ διδάσκουσας - μαθητών - οικογένειας³⁶ - σχολείου³⁷ - πνευματικού δημιουργού.

35. Βλ. Παράρτημα Β. Πορεία διδασκαλίας αποσπάσματος σε συνδυασμό με το μυθιστόρημα ως όλο (Σχέδιο Μαθήματος).

36. Η συμμετοχή γονιών στην επεξεργασία ψηφιακού υλικού και στη βιντεοσκόπηση της εκδήλωσης αλλά και η ένθερμη ηθική υποστήριξη της όλης δράσης είναι πτυχές της αγαθής συνεργασίας και της εκτίμησης των προσπαθειών μας. Θερμά ευχαριστώ.

37. Ευχαριστώ το σχολείο μου, Διεύθυνση, Υποδιεύθυνση, συναδέλφους για τη στήριξη της τηλε-διάσκεψης με κάθε τρόπο, ηθικό και πρακτικό. Όπως όλοι γνωρίζουμε, για την επί-

Η ευελιξία στον προγραμματισμό του project από την πλευρά των διδασκόντων είναι απαραίτητη, προκειμένου οι ίδιοι οι μαθητές να αναπτύξουν πρωτοβουλία και να «προχωρήσουν» τις δράσεις τους που αφορούν σε κατάκτηση της λογοτεχνίας. Στην προκειμένη περίπτωση, το project εξελίχθηκε προοδευτικά με βάση τα ενδιαφέροντα των μαθητών και η καθηγήτρια είχε το ρόλο του συντονιστή και συνοδοιπόρου-εμπνευστή στην πορεία μάθησης και εξέλιξης του project.

Οι σχέσεις μαθητών και καθηγήτριας έγιναν πιο ουσιαστικές και «συνεργατικές» μέσα από την ανάλυση του μυθιστορήματος και τις σχετικές δραστηριότητες. Η συνεργασία μάλιστα σε θέματα «τεχνο-λογίας» (δοκιμές σύνδεσης μεταξύ μαθητών-καθηγήτριας κ.ά.) έφερε πιο κοντά στη «λογοτεχνία» μαθητές με άλλα ενδιαφέροντα, αλλά βοήθησε και τη διδάσκουσα να «εξερευνήσει» το σύγχρονο κόσμο των ενδιαφερόντων των μαθητών της, και έτσι να τους κατανοήσει και να τους εκτιμήσει περισσότερο.

Συνοψίζοντας, η επεξεργασία του μυθιστορήματος στην τάξη και οι (διαθεματικές) δράσεις «γνωριμίας με τη συγγραφέα» (με τα έργα και τη δημιουργό τους) «σφράγισαν» εποικοδομητικά τις σχέσεις μαθητών-μαθήματος-καθηγήτριας. Συνακόλουθα, η διδασκαλία ολόκληρου λογοτεχνικού έργου (πεζού ή ποιητικής συλλογής) θεωρείται από τη διδάσκουσα κέρδος χρόνου και ποιότητας για το «μάθημα» της Λογοτεχνίας – συνοπτικά, διδακτική πρακτική που αξίζει να εφαρμόζεται.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α. ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΡΖ ΣΑΡΗ ΝΙΝΕΤ (1993)³⁸

Α1. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ «ΙΣΤΟΡΙΑΣ» (ΥΠΟΘΕΣΗΣ) ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ	ΤΟΠΟΣ	ΓΕΓΟΝΟΤΑ
2 Αυγούστου 1911 Λίγο αργότερα, 1911	Κωνσταντινούπολη	Γέννηση της Νινέτ. Η οικογένεια Σωκράτη-Εμμάς Σαριβαξεβάνη με το μωρό τους (αβάφτιστη Νινέτ) αναχωρούν για Οδησό, λόγω εργασίας εκεί του Σωκράτη.
1911	Οδησός (Ρωσίας)	Νέα εγκατάσταση οικογένειας, στην αρχή φτωχικά. Υποστήριξη από φίλο του Σωκράτη, Νικηφόρο Καραζήση, δ/ντή

τευξη των στόχων της παιδαγωγικής διαδικασίας χρειάζεται συλλογικότητα και όραμα, όχι προσκόμματα ατομισμού.

38. Χρησιμοποιείται εδώ η έκδοση του μυθιστορήματος *Νινέτ* από τον Πατάκη, 2007.

1911	Οδησσός (Ρωσίας)	Τράπεζας Κτηματικής Πίστewος. Φιλία Έμμας-Κορνηλίας, συζύγου Νικηφ. Καραζήση, στενή φιλική σχέση των δύο οικογενειών [παιδιά οικογ. Καραζήση: Ζαν, Όλια, Έλλη και Κόλια (= Νικόλαος)]. Οικονομική και κοινωνική πρόοδος Σωκράτη (καθηγητής Γαλλικών και αργότερα δ/ντής στην Εμπορική Σχολή). Προσαρμογή στη νέα ζωή. Αγάπη για το χαριτωμένο μωρό τους, τη Νινέτ.
2 Αυγούστου 1912	(χωριό Μοτοβί- λοφσκα, Ουκρανία = διακοπές)	Θερινές διακοπές με οικ. Καραζήση Βάφτιση Νινέτ (Ελένη-Μαρία) από Ζαν (κόρη Καραζήση). Ευτυχισμένη περίοδος
Οκτώβριος 1917 1917-1919	Ρωσία (διαμονή οικογένειας στην Οδησσό)	Επανάσταση στη Ρωσία, πτώση τσάρου (Νικολάου Β'), εγκαθίδρυση κομμουνιστικού καθεστώτος, με αρχηγό τον Βλαδίσληρο Λένιν. Η Ουκρανία που ήταν προσαρτημένη στο ρωσικό στέμμα πολεμά για την ανεξαρτησία της, αλλά ο Λένιν κλείνει ειρήνη προσαρτώντας την Ουκρανία. (βλ. σ. 29) Αναταραχές στη Ρωσία, διώξεις πλουσίων-αριστοκρατών, ανασφάλεια. Η οικογένεια της Νινέτ και οι Καραζήση ζουν με προφυλάξεις λόγω των αναταραχών και αγωνιούν για την τύχη τους. (σσ. 31-45 κ.α.) Η Νινέτ εξελίσσεται σε έξυπνο και σκανταλιάρικο παιδί με φαντασία και ανεξάρτητη σκέψη (π.χ. παιχνίδι με κομμένα γάντια), ενώ «γύρω τους ο κόσμος γκρεμιζόταν». (σ. 31) Βόλτα επεισοδιακή στην Οδησσό με Κόλια και κορίτσια Καραζήση και Νινέτ. (Η Νινέτ το σκάει και λέει φανταστικές ιστορίες, στο προξενείο καταλαβαίνουν ποια είναι η οικογένειά της και βρίσκεται πάλι σπίτι της, έχοντας προκαλέσει πολύ θυμό στον Κόλια.)
4 Απριλίου 1919	Οδησσός	Αναχώρηση οικογένειας Νινέτ από λιμάνι Οδησσού για Θεσσαλονίκη, μετά από Ανακοίνωση Ανωτάτου Συμμαχικού Στρατηγείου για εκκένωση της Οδησσού. (βλ. σ. 63)
1919	Αθήνα	Υποδοχή/εγκατάσταση στη θεία Μαριάνθη, αδελφή του πατέρα (Σωκράτη). Προσαρμογή στη νέα ζωή, σταδιακή οικονομική-κοινωνική άνοδος. Η Νινέτ γίνεται φίλη με συνομήλικο περίπου Όμηρο και υποστηρίζει τη φτώχη του οικογένεια. Συνεχίζει να... ταραίζει με τις σκανταλιές της την οικογένεια («τύπος αγοροκόριτσου», αυθόρμητη και με αλληλεγγύη για τους φτωχούς, ανυπάκουη σε σχέση με την τυπική συμπεριφορά που οι μεγάλοι στην εποχή της θεωρούν σωστή).

		Ο πατέρας και η θεία της είναι πιο «συντηρητικοί», «παράδοσιακοί» στις αντιλήψεις τους για τη συμπεριφορά την «καθωσπρέπει» του κοριτσιού. Η μαμά Έμμα έχει περισσότερη κατανόηση και ανοικτή σκέψη, αλλά δεν καταφέρνει να επικοινωνήσει με τη Νινέτ, που γίνεται κακότερο και κρατάει αποστάσεις από τη μαμά της.
1920 (·)	Αθήνα	Η Νινέτ αρχίζει σχολείο στην καθολική σχολή Σαιν Ζοζέφ. Έρχονται στην Ελλάδα οι Καραζήση, με αρχηγό οικογένειας τον Κόλια, γιατί ο πατέρας του χάθηκε στις ταραχές.
12 Νοεμβρίου 1921	Αθήνα	Γέννηση 2 ^{ου} κοριτσιού (Ειρήνης), αδερφής της Νινέτ. Αντίδραση της Νινέτ, επιφανειακή αποδοχή μωρού στη συνέχεια.
1922	Αθήνα	Μαθαίνουν καταστροφή Σμύρνης από μεγάλο αδερφό του Σωκράτη, το Χριστόφορο. Στενοχώρια - πόνος. Από γραπτά του Χριστόφορου, που ο ίδιος διάβαζε στη Νινέτ, μαθαίνουμε για ιστορία παιπούδων Σαριβαξεβάνη (από 1873 στο Αϊβαλί = Κυδωνία). Ερεθίσματα για τη Νινέτ οι αφηγήσεις: αγαπά ιστορία παρελθόντος και οικογένειας και εμπνέεται να γίνει συγγραφέας. Ο θείος φεύγει για Αμερική. Η Νινέτ στενοχωριέται, τον είχε σαν πατέρα της, γιατί δεν είχε καλές σχέσεις, καλή επικοινωνία με πατέρα της.
1923(·)	Αθήνα	Γέννηση Ζωής (3 ^{ης} κόρης). «Σου αναγγέλλω με βαθυτάτη θλίψη γέννηση τρίτης θυγατρός». (σ. 133, τηλεγράφημα Σωκράτη στον αδερφό του στην Αμερική...) Η Έμμα, πολύ καλή μαμά απέναντι στη Νινέτ, προσπαθεί να την πλησιάσει, να μη ζηλεύει το μωρό, να μην έχει γενικά την απόμακρη και αρνητική στάση προς την οικογένεια, αλλά δεν τα καταφέρνει. Με πρωτοβουλία της Έμματος, σα λύση για ηρεμία Νινέτ, αποφασίζεται να στείλουν τη Νινέτ στη Γαλλία για σπουδές εσωτερική. Η Γαλλία είναι χώρα καταγωγής της οικογένειας της Έμματος, η οποία γεννήθηκε στη Σενεγάλη, ως παιδί Γάλλων αποίκων. Στο ίδιο σχολείο, στο Παρίσι, είχε σπουδάσει και η Έμμα.
1925	Γαλλία - Παρίσι	Με πλοίο στη Μασσαλία φθάνει η Νινέτ με μαμά της, υποδοχή από θείο Προσπέρ. Καταλυτικό επεισόδιο στο τρένο πλησιάζοντας το Παρίσι: Η Νινέτ κρυφάκουσε συζήτηση μαμάς της και θείου και έμαθε πόσο πολύτιμη ήταν για τη μαμά της η γέννησή της και πόσο την αγαπά! Λύθηκε η παρεξήγηση (για... τσιγγάνα μαμά). Έτσι, αλλάζει μέσα της η Νινέτ και «μεταμορφώνεται» η συμπεριφορά της. Αλλάζει η στάση και η σχέση της με τη μαμά της! Συμφιλιώνεται μέσα της με τη μαμά της!

1925	Παρίσι (σχολή Σαιντ Μαρί)	<p>Στο σχολείο Σαιντ Μαρί, με συνοδεία μαμάς της. Ενώ περιμένει συνεννόηση μαμάς - καλόγριας Διευθύντριας, προσεύχεται στην Παναγία «της Γαλλίας», εξομολογείται τις «κακίες της» προς το μωρό τους και υπόσχεται να αλλάξει εντελώς, μόνο να γυρίσει πίσω στην Ελλάδα με τη μαμά της. Σε συζήτηση με μαμά της, για να μην τη στενοχωρεί, συμφωνεί να μείνει...</p> <p>Τελικά, μετά ένα μήνα δοκιμή στο σχολείο (η Έμμα σε ξενοδοχείο του Παρισιού) η Διευθύντρια ανακοινώνει στην Έμμα ότι η κόρη της «είναι ένας άγγελος». Η Νινέτ έχει πια αλλάξει!!! Οι αντιδράσεις που οφείλονταν σε παρεξήγηση σταμάτησαν και εκδηλώνεται καλοσύνη και βαθιά αγάπη προς τη μαμά της. Οι σχέσεις τους γίνονται στενές για όλη τους τη ζωή.</p> <p>Φιλία με Φρανσίν.</p> <p>Πρόοδος στα μαθήματα.</p> <p>Εφηβεία, όνειρα για το μέλλον.</p>
1926, καλοκαίρι (βλ. σ. 190)	Γαλλία, Σαμπλέ της Λουάρ, Ερινιέ	<p>Διακοπές με οικογένεια μαμάς (γιαγιά Ελέν, θείο Προσπέρ και γυναίκα του, θεία Μαρί, θείο Μανού με παιδιά του και γυναίκα του). Η Νινέτ μαθαίνει την ιστορία της γαλλικής καταγωγής της οικογένειας της μητέρας της που ζούσαν στη Σενεγάλη. «Εξερευνά» τις οικογενειακές ρίζες της και συνειδητοποιεί την αξία της μνήμης (δηλ. του παρελθόντος του οικογενειακού) και της πατρίδας (καταγωγής) για τον άνθρωπο. Τη συγκινεί το παρελθόν και από αυτή την εξερεύνηση εμπνέεται για να γίνει συγγραφέας. «Όταν θα γίνω συγγραφέας, θα γράψω την πολυτάραχη ζωή των ντ' Ερνεβίλ και των Σαριβαζεβάνη. Θα σμίξω την Ανατολή με την Αφρική...» (σ. 190)</p>
Επόμενα σχολικά χρόνια	Παρίσι χειμώνες - διακοπές στην Αθήνα το καλοκαίρι	<p>Στο Παρίσι: γνωριμία με Παρίσι (βόλτες με θείο Προσπέρ), γνωριμία με ιστορία μέσα από μνημεία. Καλλιέργεια (συνθέτες, συγγραφείς, μελέτη). Διακοπές στην Αθήνα, μέσα σε ατμόσφαιρα οικογενειακής αγάπης και φιλίας με οικογενειακούς φίλους.</p> <p>Ολοκλήρωση σπουδών. Καθηγήτρια Γαλλικής.</p>
1931 (η Νινέτ 20 χρονών)	Σαιν Λουί, Σενεγάλη	<p>Η γιαγιά Ελέν σαν δώρο για το πτυχίο της προσφέρει ένα ταξίδι στο Σαιν Λουί. Η Νινέτ ενθουσιάζεται με τον τόπο που μεγάλωσε η μητέρα της, γνωρίζεται με ξαδέφφια και οικογενειακούς φίλους, κάνει νέες παρέες-φιλίες.</p> <p>Ερωτεύεται τον Πολ Ροζ, χημικό, καλλιεργημένο, έξυπνο και κοσμοπολίτη. Είναι μαύρος, αλλά τη Νινέτ καθόλου δεν τη νοιάζει το χρώμα του δέρματος. Ωστόσο σκέφτονται κι οι δυο τους το μέλλον για τα παιδιά τους, για τη διαμονή τους και τις αντιρρήσεις/επιφυλάξεις του περίγυρου. Η Νινέτ αντι-</p>

Σεπτέμβριος 1931		δρά στις αντιρρήσεις, εξάλλου η ίδια η γιαγιά της (σ. 235) παραδέχεται πως κάποιος παππούς τους είχε παντρευτεί «κόρη καθαρόαιμου Σενεγαλέζου και μιας Μαυριτανής». Η συντηρητική θεία Μαρί το αρνείται και επικαλείται την αριστοκρατική γαλλική καταγωγή τους. Ο Κόλιας στέλνει γράμμα και κάνει πρόταση γάμου στη Νινέτ. Η οικογένεια στην Ελλάδα καλεί τη Νινέτ να μιλήσουν από κοντά πριν πάρει απόφαση οριστική για το μαύρο φίλο της.
Χρόνια δικτατορίας Ι. Μεταξά	Αθήνα	Στην Ελλάδα (Αθήνα) η Νινέτ συνειδητοποιεί πως «ήταν ερωτευμένη με τον έρωτα» και πως δεν είχε πολλά κοινά με τον Πολ Ροζ. Παντρεύεται με τον Κόλια, που λατρεύει το «μαυροτσούκαλό του».

Α2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ-ΝΟΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

1. Οι οικογενειακές σχέσεις, η μεγάλη τους δύναμη στην ψυχή του νεαρού ατόμου. Η διαμόρφωση της προσωπικότητας γίνεται σε συνάρτηση με τις εμπειρίες και τα βιώματα στο οικογενειακό περιβάλλον. Οι εσωτερικές περιπέτειες του νεαρού ατόμου (ανασφάλεια, αντιδράσεις) ξεπερνιούνται με τη διαβεβαίωση ότι η οικογένεια –και εδώ ειδικότερα, η μητέρα– αγαπά το παιδί της.
2. Ένα ψέμα για την καταγωγή του παιδιού, η ανασφάλεια για την καταγωγή του μπορεί να τραυματίσουν βαθιά και να προκαλέσουν αντιδράσεις συμπεριφοράς.
3. Η καταγωγή, οι ρίζες έχουν καθοριστική σημασία στο χτίσιμο της προσωπικότητας.
  - α. Το νεαρό άτομο χρειάζεται να γνωρίζει το παρελθόν της οικογένειας για να νιώθει ασφάλεια και αίσθηση ότι ανήκει σε μια οικογένεια.
  - β. Η εξερεύνηση του οικογενειακού παρελθόντος μπορεί να δημιουργήσει... συγγραφείς! Η έμπνευση για να γίνει κανείς συγγραφέας μπορεί να προέρχεται από παλιές οικογενειακές ιστορίες που θέλει να αφηγηθεί μέσα από δικά του γραπτά...
4. Η επικοινωνία παιδιών-γονιών δεν είναι πάντα εύκολη. Οι μεγάλοι μπορεί να μην καταλαβαίνουν τα ίδια τους τα παιδιά, αλλά και τα παιδιά, όταν έχει κλονιστεί το αίσθημα της ασφάλειας και της ειλικρινούς σχέσης με τους γονείς τους, κλείνονται στον κόσμο τους και αντιδρούν ακόμη και με ακραίες συμπεριφορές.
5. Οι παρεξηγήσεις, οι συγκρούσεις, οι αντιδράσεις στην οικογένεια μεταξύ παιδιών-γονιών συμβαίνουν, αλλά η αγάπη και η αίσθηση της κοινής καταγωγής ενώνουν και υπερβαίνουν τις δυσκολίες.
6. Τα μυστικά, οι παρεξηγήσεις αλλά και οι αποκαλύψεις που ανατρέπουν τις αρχικές παρεξηγήσεις είναι κομμάτι της ζωής!
7. Οι ανατροπές στα συναισθήματα (Κόλιας - Νινέτ) είναι επίσης κομμάτι της ζωής. Μπορεί μάλιστα η επιφανειακή σύγκρουση να κρύβει αντίθετα συναισθήματα (έλξη, θαυμασμό).

8. Η Ιστορία (οι κοινωνικές-πολιτικές εξελίξεις) καθορίζουν τη ζωή των ανθρώπων και ανατρέπουν τα σχέδιά τους. Οι άνθρωποι είναι αδύναμοι μπροστά στις τρικυμίες αυτές, αλλά η δύναμη της ζωής τούς κάνει να παλεύουν από την αρχή και να ξαναβρίσκουν νέες ισορροπίες.
9. Η αισιοδοξία, το πείσμα για ανακάλυψη του εαυτού μας και της ζωής, η αγάπη και το δέσιμο με πρόσωπα είναι η μεγάλη δύναμη, το μυστικό νόημα της ζωής...

Η ΑΦΗΓΗΣΗ ΣΤΗ *NINET*
ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΜΕ ΤΟ ΥΦΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΗΜΑΤΑ³⁹

Η αφήγηση είναι τριτοπρόσωπη, δηλαδή γίνεται σε τρίτο πρόσωπο. Ο αφηγητής *δεν εμφανίζεται σαν πρόσωπο που συμμετέχει στα γεγονότα που αφηγείται*, δηλαδή είναι ετεροδιηγητικός αφηγητής. Γνωρίζει «τα πάντα»: τα γεγονότα, τις σκέψεις και τα συναισθήματα των ηρώων, είναι αφηγητής παντογνώστης.

Πολλές φορές η τριτοπρόσωπη αφήγηση «εστιάζει» τόσο πολύ στην «οπτική των ηρώων» (στον τρόπο που βλέπουν τα πράγματα οι ήρωες) και χρησιμοποιεί λέξεις και φράσεις που θα έλεγαν οι ίδιοι οι ήρωες *αν μιλούσαν σε πρώτο πρόσωπο, σε ευθύ λόγο*, ώστε μας δημιουργείται η εντύπωση ότι ακούμε τους ίδιους να εκφράζονται ή να σκέφτονται. Παραλείπονται ρήματα όπως «Σκέφτηκε ότι...», «Είπε μέσα του/της...», «Ένωσε ότι...» και μας μεταφέρονται σε τρίτο πρόσωπο οι σκέψεις και οι πράξεις των προσώπων.

Ας θυμηθούμε για παράδειγμα πώς η αφήγηση αποδίδει τα συναισθήματα και τις σκέψεις της Νινέτ, όταν αυτή βρίσκεται τις πρώτες στιγμές στο Σχολείο, στο Παρίσι, περιμένοντας τη μαμά της να βγει από το γραφείο της Διευθύντριας.⁴⁰

Η Νινέτ θέλει να γυρίσει στο *σχολειάκι της*, στην Αθήνα. *Αχ, πόσο το 'χει επιθυμήσει! Ό,τι θυμάται την πονάει... Αχ, πώς σκόρπισε εκείνη η τρελή χαρά που ένωσε όταν της είπαν πως θα πήγαινε στο Παρίσι να σπουδάσει! Με πόση υπερηφάνια ανακοίνωσε το νέο στις συμμαθήτρές της: «Θα ταξιδέψω με το μεγαλύτερο ΥΠΕΡΩΚΕΑΝΙΟ του κόσμου!*

*Και τώρα τί θ'απογίνει μέσα σε τούτη την ερημιά; Ποιος θα τη βοηθήσει; Ν'ανοίξει την πόρτα και να το σκάσει. Να πάει πού; Όχι, όχι, η μαμά της θα πεθάνει από τη στεναχώρια της κι εκείνη θα χαθεί μέσα σε τόση μαυρίλα.*⁴¹

(Ζ. Ζαρή, *Νινέτ*, σ. 152)

Αυτή η τριτοπρόσωπη αφήγηση, όπου η φωνή είναι του αφηγητή αλλά μας μεταφέρει τη ματιά, τα λόγια ή τον εσωτερικό μονόλογο και τους εκφραστικούς τρόπους του ήρωα, καταλήγει σε «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΛΑΓΙΟ ΛΟΓΟ».

Σκέψου: πόσο εύκολο είναι να μεταφέρεις σε πρώτο πρόσωπο τα λόγια αυτά; Πώς θα μιλούσε η ίδια η Νινέτ;

39. Διατηρώ εδώ πλαγιογραφίες, πλαίσια στις ερωτήσεις, συχνή χρήση των κεφαλαίων και μερικά άλλα από τα εμφαντικά στοιχεία, τα οποία σκοπίμως χρησιμοποιώ σε σημειώσεις προς τους μαθητές, προκειμένου να τονιστούν ορισμένα νοήματα και να κεντρωστεί και οπτικά το ενδιαφέρον και η προσοχή των μαθητών. Σύμφωνα και με την εμπειρία μου, η έμφαση με σχέδια ή τυπογραφικά στοιχεία και με χρώμα στις φωτοτυπίες συμβάλλει πολύ στην προσέγγιση και εμπέδωση του περιεχομένου τους.

40. Ζ. Ζαρή, *Νινέτ*, ό.π., σσ. 152-153.

41. Βλ. και συνέχεια στη σ. 153 έως «θα πεθάνω και θα πάρεις το κρέμα πάνω σου».

Τί προσφέρει στο μυθιστόρημα αυτή η αφηγηματική τεχνική του ελεύθερου πλάγιου λόγου; Δίνει ζωντάνια, αμεσότητα στο ύφος και μας δημιουργεί την αίσθηση ότι μιλά ο ίδιος ο ήρωας (εδώ: η ηρωίδα, η Νινέτ). Έτσι, όχι μόνο δεν κουραζόμαστε από την αφήγηση των περιπετειών της ηρωίδας, αλλά βιώνουμε πιο έντονα όσα ζει και νιώθει, συμμετέχουμε στον ψυχισμό της. Η Νινέτ γίνεται ηρωίδα-πρωταγωνίστρια όχι μόνο στο επίπεδο της υπόθεσης (του μύθου, της ιστορίας) αλλά και στο επίπεδο της αφήγησης! Η ανεξαρτησία του χαρακτήρα της, η ανακάλυψη της ζωής, που είναι στοιχεία της σημασίας του μυθιστορήματος, αποδίδονται και διαμέσου της γραφής, διαμέσου της αφήγησης (με τον ελεύθερο πλάγιο λόγο)!

Πώς στον ελεύθερο πλάγιο λόγο δημιουργείται η εντύπωση ότι το πρόσωπο «μιλά» το ίδιο και όχι ο τριτοπρόσωπος αφηγητής; Εντόπισε στο παραπάνω απόσπασμα χαρακτηριστικούς επιμέρους τρόπους.

1. Με το λεξιλόγιο-έκφραση: π.χ. «σχολεϊάκι» = όπως θα το έλεγε μέσα της η Νινέτ εκείνη την ώρα.
2. Με επιφωνήματα και άλλες λέξεις προφορικού λόγου («δείκτες προφορικότητας»), π.χ. «Αχ», «Όχι, όχι...»
3. Με ερωτηματικές προτάσεις που εκφράζουν την αγωνία, το αδιέξοδο και γενικότερα όλα τα συναισθήματα της ηρωίδας.
4. Με την ξαφνική ανάμιξη της «τριτοπρόσωπης αφήγησης - ελεύθερου πλάγιου λόγου» με «πρωτοπρόσωπο λόγο - ευθύ λόγο της ίδιας της ηρωίδας».

ΑΛΛΟΙ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΣΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΝΙΝΕΤ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ. Π.χ. περιγραφή του Παρισιού (σ. 193), του Σαιν Λουί, χορών (όπως τσάρλεστον, σ. 212), εσωτερικών χώρων (δωματίων, όπως σ. 209), που δίνουν «ανάγλυφα» εικόνες του «σκηνικού», όπου οι ήρωες ζουν και δρουν.

ΔΙΑΛΟΓΟΙ ΠΡΟΣΩΠΩΝ. Εντόπισε χαρακτηριστικούς διαλόγους, π.χ. διάλογος Έμμα-Νινέτ στο Παρίσι, στο καφέ Ντε λα παι, όταν οι σχέσεις τους είχαν αποκατασταθεί, αφού η Νινέτ έμαθε την αλήθεια για την καταγωγή της και την αγάπη της μάνας της γι' αυτή (σσ. 160-161).

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΦΗΓΗΤΗ. Ο τριτοπρόσωπος παντογνώστης αφηγητής εκφράζει δικές του απόψεις-σχόλια (π.χ. στην αρχή της σ. 156), κάνει χιούμορ (στην τελευταία παράγραφο της σ. 84: «Ο Θεός ... Τουλουμπήδων) ή ειρωνεύεται κοινωνικές τάξεις και διακρίσεις (στην τελευταία παράγραφο της σ. 100: «Η κοινωνική τάξη είχε αποκατασταθεί ... μαστρο-Νικολή.»).

ΓΛΩΣΣΑ - ΕΚΦΡΑΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ. Γλώσσα δημοτική, με πλούσια εκφραστικά μέσα (επίθετα, μεταφορές, εικόνες) μας προκαλούν το ενδιαφέρον για την υπόθεση και δημιουργούν ύφος ανάλογα με τα νοήματα: μας συγκινούν, μας μεταδίδουν άλλοτε τη θλίψη και άλλοτε τη χαρά, που είναι στοιχεία της ζωής αξεδιάλυτα, όπως τα ανακαλύπτει η ίδια η Νινέτ στο «ταξίδι της ζωής της».

Β. ΠΟΡΕΙΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ
ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΩΣ ΟΛΟ
(ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ)⁴²

Β1. ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

1. Αφόρμηση

Σχέση του αποσπάσματος και μυθιστορήματος με τη θεματική ενότητα του βιβλίου «Οικογενειακές σχέσεις». (Σχετικές ερωτήσεις κρίσεως προς τους μαθητές.)

Ανασκόπηση υπόθεσης, προσώπων, τόπων του μυθιστορήματος έως το σημείο που αρχίζει το απόσπασμα. (Σύνδεση με μυθιστόρημα.)

2. Ανάλυση (μετά τη δραματοποιημένη ανάγνωση του αποσπάσματος).

Άξονας ερωτήσεων: ερμηνευτική ανάλυση του αποσπάσματος σε συνάρτηση με αφηγηματικά στοιχεία και εκφραστικά μέσα (εικόνες, σχήματα λόγου).

1. Σας αρέσει αυτό το απόσπασμα; Γιατί;
2. α. Ποιοι είναι οι ήρωες αυτού του αποσπάσματος;
β. Πού εξελίσσεται αυτό το επεισόδιο;
γ. Πότε συμβαίνει; (πρωί; βράδυ);
δ. Σχολιασμός «σκηνικού», ποιες τέχνες θυμίζει (= θέατρο, κινηματογράφος).
3. Ποιο είναι το θέμα, το κεντρικό περιστατικό στο απόσπασμα αυτό; (Τί βασάνιζε τη Νινέτ από τα παιδικά της χρόνια και από ποιο περιστατικό ξεκίνησε;)
4. Πώς ανακαλύπτει ότι η μαμά της την αγαπάει και ότι είναι η αληθινή της μαμά; (Με ποιο τέχνασμα η συγγραφέας την απαλλάσσει οριστικά από τη βασανιστική λαθεμένη πεποίθησή της;)
5. Εντοπίστε χαρακτηριστικά σημεία που δείχνουν την αγάπη της Έμμα και αποκαλύπτουν ότι είναι η αληθινή της μαμά. (σ. 46)
6. Σε τί πρόσωπο μας δίνει η αφήγηση τις σκέψεις και τα συναισθήματα της Έμμα; Τί κερδίζει το μυθιστόρημα με τον ευθύ λόγο σε πρώτο πρόσωπο της Έμμα; Γιατί διαλέγει η συγγραφέας το διάλογο και τον ευθύ λόγο της Έμμα και όχι τριτοπρόσωπη αφήγηση;
7. Ας δούμε τώρα από πιο κοντά τα συναισθήματα της Νινέτ και πώς εκφράζονται αυτά μέσα από την αφήγηση. Ακριβώς μετά τον αποκαλυπτικό διάλογο Έμμα - Προσπερ, διαβάζουμε: «Η μικρή δεν κοιμόταν... Ένα κακό όνειρο... ύπνο». Σε ποιο πρόσωπο γίνεται τώρα η αφήγηση; Πώς τα ξέρει αυτά ο αφηγητής; Είναι πρόσωπο της υπόθεσης; Πώς λέγεται αυτό το είδος αφηγητή; Γιατί χρειάζεται εδώ ο παντογνώστης αφηγητής;
8. Ας δούμε και στη συνέχεια στη σ. 47, στη μέση («Οι λέξεις πουπουλένιες...»): Πώς επιδρούν στην ψυχή της Νινέτ οι λέξεις, τα λόγια, της μητέρας της; Ποιος μιλά εδώ; Τί αφηγητή έχουμε; Με τί σχήματα λόγου εκφράζονται οι εντυπώσεις της Νινέτ; (= «οι λέξεις ελαφριές, πουπουλένιες», «στροβιλίζονται», «χαϊδεύουν»...)

42. Το Σχέδιο Μαθήματος αυτό, όπως αναφέραμε παραπάνω, εφάρμοσα σε δίωρη διδακτική διδασκαλία, στο τμήμα Α3 (στις 23.10.2008). Το εκπόνησα για τους επιμορφούμενους φιλόλογους που παρακολούθησαν, παρουσία Σχολικού Συμβούλου, τη διδασκαλία και το διένεμα σε φωτοτυπίες.

9. «Οι μαγικές λέξεις... χίλιες φορές η Νινέτ!» Τί συναισθήματα εκφράζονται εδώ; Πώς η αφήγηση αποδίδει τα συναισθήματα; Τί είδους δηλαδή αφήγηση έχουμε εδώ; Τί προσφέρει ο ελεύθερος πλάγιος λόγος; (= ζωντάνια, αμεσότητα). Η Νινέτ είναι η πρωταγωνίστρια μόνο στην ιστορία ή και στο επίπεδο της αφήγησης; Πώς δημιουργείται η εντύπωση ότι μιλά η ίδια η Νινέτ και όχι τριτοπρόσωπος αφηγητής; (= Λεξιλόγιο, προτάσεις ερωτηματικές, προτάσεις με θαυμαστικό.) Δίνεται η εντύπωση τελικά ότι μιλά αφηγητής ή προφορικά η Νινέτ;
10. Στη συνέχεια: εκφραστικά μέσα και αφηγηματικά στοιχεία που εκφράζουν με αμεσότητα τα συναισθήματα της Νινέτ: σκοτεινό πέπλο του θυμού: τί σχήμα λόγου είναι; Παλιο-Κόλιας..., μικρή και κουτούλα: σχολιασμός λεξιλογίου - συναισθημάτων προσώπου - είδους/ταυτότητας αφηγητή - ύφους αφήγησης.
11. Επισήμανση. Εδώ αλλαγή της αφήγησης: Μπαίνει σε ευθύ λόγο η ανάμνηση των λόγων του Κόλια. Γιατί; Τί προσφέρει;
12. Σε τί καταλήγει η αφήγηση; (= Σε διάλογο Έμμας - Νινέτ): Τί συναισθήματα, τί νοήματα κλείνονται στα λίγα αυτά λόγια; Τί σχηματίζεται στο μυαλό μας; (= Εικόνα τρυφερότητας.)
13. Τί συμπεράσματα βγάζουμε για τις ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ και το ΤΑΛΕΝΤΟ της Ζωρζ Σαρή μέσα από την ποικιλία των αφηγηματικών τρόπων που χρησιμοποιεί για να χτίσει την υπόθεση και να μας δώσει τα συναισθήματα και τα νοήματα;

3. Σύνοψη (της ερμηνείας του αποσπάσματος).

Άξονας ερωτήσεων: Προεκτάσεις σε σχέση με το μυθιστόρημα ως «όλο». Η σχέση του αποσπάσματος ως καταλύτη, με το μυθιστορηματικό «πριν» και «μετά».

1. Αυτή η αποκάλυψη στο τρένο για τη λαθεμένη πεποίθηση που βασάνιζε τη Νινέτ φωτίζει τώρα την παλιά συμπεριφορά της προς τη μαμά της αλλά και τις αδερφές της και τον πατέρα της;
2. Αυτή η αποκάλυψη τί επιδράσεις έχει στο χαρακτήρα της Νινέτ και στις σχέσεις της με τη μαμά της, κυρίως, αλλά και με τις αδερφές και γενικότερα την οικογένεια, στη συνέχεια του μυθιστορήματος;

Άξονας ερωτήσεων: Βαθύτερα νοήματα, συμπεράσματα, προβληματισμοί, νοηματικές προεκτάσεις.

1. Ποια συμπεράσματα βγάζουμε μέσα από το απόσπασμα για το πόσο σημαντική είναι για ένα παιδί η επικοινωνία με τους γονείς του, το να εκφράζει τί το απασχολεί, τί το βασανίζει;
2. Είναι εύκολη η επικοινωνία με τους γονείς; Γιατί όχι; (= Δεν ξέρουν πώς να επικοινωνούν... δεν ξέρουν να δείξουν την αγάπη τους.)
3. Τί συμπεράσματα βγάζουμε για το πόσο σημαντική είναι η σχέση του με τους γονείς και το θέμα της καταγωγής του, το να ξέρει τις ρίζες του; (Τί του δημιουργεί στην ψυχή του η γνώση πως το αγαπούν και πως είναι παιδί τους;)
4. Αν όμως θεωρήσουμε ότι για να νιώθει ασφάλεια, σιγουριά, «αίσθημα ότι ανήκει στην οικογένεια» πρέπει να το έχουν γεννήσει και να το ξέρει, τότε τί πρέπει να γίνεται με τα υιοθετημένα παιδιά; Να τους αποκρύπτεται επιμελώς η καταγωγή τους και η υιοθεσία;⁴³ Ένα μήνυμα που βγάζουμε στην προέκταση της

43. Σημειώνουμε ότι κατά τη δειγματική διδασκαλία, οι ίδιοι οι μαθητές επεσήμαναν ότι δεν πρέπει να αποκρύπτεται από τα παιδιά η καταγωγή - υιοθεσία τους και ότι η αίσθηση

υπόθεσης λοιπόν ως προς τις οικογενειακές σχέσεις. Είναι εύκολες; Πώς πρέπει να τις χειριζόμαστε;

*B2. ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΗ «ΓΝΩΡΙΜΙΑΣ» ΜΕ ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ NINET,
ΜΕ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
(ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ)*

1. Ανασύνθεση του μυθιστορήματος μέσα από φωτογραφίες του οικογενειακού λευκώματος της Ζωρζ Σαρή (παρμένες από το μυθιστόρημα), που αναδεικνύουν τη βιωματική σχέση της συγγραφέως με την ιστορία (υπόθεση). Ψηφιακή παρουσίαση σε ΡΡ από ομάδα μαθητών.
2. Η ζωή και τα έργα της Ζωρζ Σαρή. Ψηφιακή παρουσίαση σε ΡΡ από ομάδα μαθητών.
3. «Ζωντανή Βιβλιοθήκη»: Παρουσίαση έργων της Ζ. Σαρή από μαθητές που τα διάβασαν οι ίδιοι – αφόρμηση για περαιτέρω γνωριμία των συμμαθητών με τα λογοτεχνικά έργα της Ζ. Σαρή.
4. Εικαστική πλαισίωση – «η γωνιά με το εποπτικό υλικό»⁴⁴ που εκπονούν/προσκομίζουν οι μαθητές.

B3. ΑΝΑΣΥΝΘΕΣΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Πα την εμπειρία της μελέτης ολόκληρου μυθιστορήματος και διασύνδεσής του με το απόσπασμα του σχολικού βιβλίου.

Πα την εμπειρία και την αξία της συνεργασίας και των εργασιών που εκπονήθηκαν.

Πα τη σχέση λογοτεχνίας και ζωής.

Πα τη σχέση των ιδίων των μαθητών με τη λογοτεχνία (αν άλλαξε η στάση τους προς τη λογοτεχνία μετά την εμπειρία αυτή).

Γ. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΖΩΡΖ ΣΑΡΗ⁴⁵

1. Πώς αποφασίσατε να γίνετε συγγραφέας και ηθοποιός επίσης; Πώς εμπνευστήκατε αυτές τις επιλογές και τί σας έλκυσε σε αυτές;
2. Διαβάζοντας και αναλύοντας το μυθιστόρημά σας *Ninet* καταλάβαμε πως δεν

ασφάλειας του παιδιού (ότι ανήκει στην οικογένεια) είναι θέμα επικοινωνίας, σχέσεων ειλικρίνειας, ικανότητας να μιλούν για όσα τους απασχολούν, όχι να κρύβονται!...

44. Διευκρινίζεται ότι «η γωνιά με το εποπτικό υλικό» οργανώνεται στην αίθουσα από την αρχή του σχολικού έτους. Λειτουργεί σαν «εικαστική» ή γενικότερα «εποπτική πλαισίωση» του «μαθήματος» της ημέρας. Πα παράδειγμα, εκεί «εκτίθενται» εικαστικά έργα που οι μαθητές εμπνέονται από το λογοτεχνικό κείμενο, πίνακες με φωτογραφίες π.χ. του συγγραφέα, με εικόνες συναφείς με το κείμενο αυτό, άλλα σχετικά βιβλία, μουσικά CD, χάρτες, αντικείμενα. Οι μαθητές παρουσιάζουν τα έργα τους αυτά ή γενικότερα το υλικό τους που συνδέεται με το λογοτεχνικό κείμενο, το οποίο αναλύεται στην τάξη (διακειμενική προσέγγιση).

45. Την επεξεργασία των ερωτήσεων ανέλαβε η Συντακτική Ομάδα μαθητών του Α3 και του Α4 του Πειραματικού Γυμνασίου Ηρακλείου. Τη φιλολογική επιμέλεια και το συντονισμό είχε η Λιάνα Καλοκύρη.

πρόκειται για πλαστή, εντελώς φανταστική ιστορία, αλλά πως οι ήρωες ήταν πρόσωπα της οικογένειάς σας, η Νινέτ ήταν η μεγάλη σας αδελφή και σεις είστε η μικρότερη, η τρίτη κόρη, η Ζωή Σαριβαξεβάνη. Θα θέλατε να μας μιλήσετε για τη σχέση του μυθιστορήματος αυτού με τα οικογενειακά σας βιώματα και την οικογενειακή σας ιστορία; Πώς εμπνευστήκατε να γράψετε για τη *Νινέτ* (1993); Θα θέλατε να μας συμπληρώσετε μερικά στοιχεία για τη Νινέτ και τον Κόλια σε «εξω-διηγητικό» χρόνο, δηλαδή μετά το τέλος της ιστορίας του μυθιστορήματος; Θα θέλαμε πολύ να μας πείτε περισσότερα για τη Νινέτ και τη ζωή της, μετά το γάμο της με τον Κόλια. Τί έκανε η Νινέτ στη ζωή της; Ο Κόλιας με τί ασχολήθηκε επαγγελματικά;

3. Σε πολλά βιβλία σας διακρίνουμε αυτοβιογραφικά στοιχεία. Οι ήρωες-χαρακτήρες είναι κυρίως πρόσωπα που γνωρίζατε από την οικογένειά σας ή γενικότερα από τη ζωή σας; Ποιο ρόλο δηλαδή παίζουν για την έμπνευσή σας τα βιώματα και τα πρόσωπα που γνωρίσατε; Αλλάζατε πολύ τους χαρακτήρες των αληθινών προσώπων; Αλλάζατε και την πορεία της ζωής τους;
4. Στη *Νινέτ* αλλά και σε άλλα έργα σας, μας εντυπωσιάζει ότι συνδέετε τις ιστορίες των ηρώων με την Ιστορία, δηλαδή με τα πολιτικά γεγονότα και το κλίμα μιας εποχής. Σας ενδιέφερε ιδιαίτερα στη ζωή σας η πολιτική και οι ιστορικο-κοινωνικές εξελίξεις; Ή περισσότερο σας ενδιέφερε να εκφράσετε στα μυθιστορηματά σας ότι οι πολιτικές περιπέτειες επηρεάζουν τη ζωή των απλών ανθρώπων;
5. Με τα λογοτεχνικά έργα σας θέλατε κυρίως να αφηγηθείτε ιστορίες των ηρώων ή να στείλετε μηνύματα ζωής; Και ποια μηνύματα θέλατε να εκφράσετε κυρίως;
6. Τη συγγραφή ενός βιβλίου τη θεωρούσατε βιοποριστική δουλειά ή τη νιώθατε σαν «χόμπυ»;
7. Το γράψιμο ενός μυθιστορήματος το βιώνατε σαν δύσκολο έργο; Και πόσο καιρό χρειαζόσασταν για να γράψετε ένα βιβλίο σας;
8. Υπάρχει κάποιο βιβλίο σας που αγαπάτε ιδιαίτερα;
9. Αν θα γράφατε και άλλο μυθιστόρημα, σε τί θέμα θα αναφερόταν και σε ποια εποχή θα τοποθετούνταν η ιστορία του;
10. Ποιοι είναι οι αγαπημένοι σας συγγραφείς;
11. Στο βιβλίο σας *Ε.Π.* («Ενωμένες πάντα») αναφέρεστε στη φιλία σας με την Άλκη Ζέη. Θα θέλατε να μας πείτε κάποιες εμπειρίες-σταθμούς στις μεταξύ σας σχέσεις μετά τη συγγραφή του βιβλίου σας *Ε.Π.*; Πώς είναι σήμερα η σχέση σας με την Άλκη Ζέη;
12. Με τη γνώση και την εμπειρία που έχετε αποκτήσει ως τώρα από τη ζωή σας, τί θα συμβουλευάτε τους νέους ή καλύτερα τί μήνυμα θα θέλατε να δώσετε στη νεολαία;
13. Ανάμεσά μας υπάρχουν παιδιά που τους αρέσει να γράφουν λογοτεχνικά κείμενα. Μήπως θα είχατε κάποιες προτάσεις ή συμβουλές να τους δώσετε, αν θέλουν στο μέλλον να ασχοληθούν σοβαρά με τη συγγραφή λογοτεχνίας;
14. Παρατηρούμε ότι στα βιβλία σας το παιδί έχει κεντρική θέση ως ήρωας της υπόθεσης, όπως στη *Νινέτ*, στο *Ε.Π.*, στο *Θησαυρό της Βαγίας* και σε πολλά άλλα. Το παιδί το αναδεικνύετε σε «αυτόνομο άνθρωπο», με δικό του εσωτερικό κόσμο, με συναισθήματα, σκανταλιές και διαφωνίες πολλές φορές με τους μεγάλους. Είχατε την πρόθεση να παρουσιάσετε την προσωπικότητα του παιδιού και την ιδιαιτερότητά του; Πατί σας συγκινούσε η παιδική ηλικία και η νεανική;

-
15. Στα βιβλία σας βρίσκουμε πολλές αξίες: τη φιλία, την ανθρωπιά, το χιούμορ μπροστά στις δυσκολίες, το κέφι για ζωή, την αισιοδοξία, το κουράγιο. Πιστεύετε ότι αυτές είναι σπουδαίες αξίες για τη ζωή; Θέλετε να μας πείτε μερικές ακόμη αξίες που θεωρείτε βασικές και σημαντικές;